

№ 18 – 19 (791 – 792)

Май 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

kazeta.by

bfk.by

У нумары:

☞ **Асоба:** глыбоцкі краязнаўца
Генрык Віньча
і ксёндз Адам Станкевіч –
стар. 4 і 5

☞ **Рэгіён:** Абісінія ды іншыя
маладзечанскія хутары,
выслоўі-вясёлашчы Лявонпаля –
стар. 6 і 9

☞ **Школьнае краязнаўства:** гісторыя
з цэглай і сціплым героі побач –
стар. 7 і 8

Для Вас:

што дбае пра захаванне
гісторыка-культурнай спадчыны;
што вывучае гісторыю свайго краю;
каму не абьякавая
будучыня Беларусі

Падпісаўшыся сёння на «Краязнаўчую газету», Вы даведзецеся, чым жывуць даследчыкі радзімазнаўства ў розных кутках Бацькаўшчыны, далучаецеся да вялікай супольнасці збіральнікаў, захавальнікаў і папулярызатараў багатай матэрыяльнай і духоўнай спадчыны продкаў, спасцігаеце не толькі культуру і гісторыю беларусаў, але і іншых народаў, якія стагоддзямі жывуць поруч.

То давайце разам працаваць на ніве радзімазнаўства! І разам захаваем адзінае краязнаўчае выданне дзяржавы!

Падпісання можна самім і падпісаць сяброў ды калегаў у любым аддзяленні паштовай сувязі або на сайце belpressa.by.

Будзьма разам!

Мерапрыемствы ў гонар герояў Вялікай Айчыннай вайны прайшлі на Карэліччыне

Падрабязней чытайце на стар. 3

Радзімазнаўцы, нас багата!

Пад час першага форуму краязнаўцаў была падтрымана ініцыятыва Беларускага фонду культуры аб стварэнні і выданні энцыклапедычнага даведніка, дзе будуць сабраныя звесткі пра сучасных айчынных краязнаўцаў. Падобная праца, да слова, па ініцыятыве Віталія Скалабана праводзілася Беларускім фондам культуры яшчэ ў пачатку 2000-х гадоў, «Краязнаўчая газета» друкавала на сваіх старонках выбраныя фрагменты. Прайшоў час, і наспела неабходнасць удакладніць і папоўніць сабраныя звесткі. Таму была распрацаваная адмысловая анкета, якую раздалі пад час форуму. Але прысутныя там – толькі частка рупліўцаў, якія займаюцца годнай справай Радзімазнаўства.

У гэтым нумары мы змяшчаем анкетны аркуш. Яго можна выказаць з газеты, можна адсканаваць ці адкапіяваць. Звяртаемся да ўсіх, хто займаецца вывучэннем свайго краю, рэгіёну. Калі ласка, запоўніце анкету і дашліце яе на адрас рэдакцыі (ён змешчаны на апошняй старонцы газеты). Вядома, некаторых адведзеных графаў можа

не хапіць, таму можна рабіць дадаткі на асобным аркушы і прыкладзі да пісьма.

З досведу збору інфармацыі ведаем, што некаторыя запаўняюць анкету ў электроннай форме, прысялаюць у фармаце дакумента MS Word. Можце дасылаць свае звесткі на адрас bfk@uandex.by (калі ласка, зрабіце пазнаку «анкета краязнаўцы»). А найлепшым варыянтам будзе, калі дашлеце і электронную форму, і напісаную ад рукі з уласнаручным подпісам. Не лішнім будзе таксама прыкладзі фотаздымкі (партрэт, і да 5-і фота, што адлюстроўваюць Вашую краязнаўчую працу). Гэткія ж здымкі могуць даслаць і тыя, хто раней ужо запаўняў анкету, але фота не дадаваў.

Анкета будзе таксама размешчаная на сайтах kazeta.by і bfk.by – яе можна будзе спампаваць і запоўніць.

Давайце, Радзімазнаўцы, разам створым своеасаблівую Энцыклапедыю даследчыкаў роднага краю і пакажам, што нас насамрэч багата, і што мы разам!

Рада ГА «Беларускі фонд культуры»

Анкета змешчаная на стар. 3

падпісаныя індэксы:

індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

Ноч музеяў на абсягу сусветнага сеціва

Упершыню ў Беларусі што-гадова міжнародная акцыя «Ноч музеяў» праходзіла ў анлайн-фармаце. Акурат да падзеі 16 траўня **Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь** сумесна з відэасэрвісам VOKA і камандай рок-фолк оперы «Чарадзей» адаптавала музычны спектакль для паказу ў прамым эфіры. Опера напісаная Раманам Арловым паводле лепатніскіх крыніцаў, што згадваюць легендарнага полацкага князя Усяслава Брачыславіча (Чарадзея). Прэм'ера адбылася ў Белдзяржфілармоніі ў 2016 г., дэманстравалася на іншых сцэнічных пляцоўках і ў розных версіях.

Музей гісторыі беларускай літаратуры 16 траўня запрашае далучыцца да анлайн-акцыі «Сустракайце – Літаратурны музей!». Акцыя стартвала ў сацыяльных сетках, любіць ахвочы змог наведваць дзесяць літаратурных музеяў, паглядаючы часовыя экспазіцыі, дакрануцца

да сакрэтаў твораў Уладзіміра Караткевіча...

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы цікавую праграму прадставіў 18 траўня. У сацыяльных сетках прайшлі віктарына «Я памятаю», флэш-мобы «3 Купалам у сэрцы» і «Адпачні ЯК», віртуальнае адкрыццё выстаўкі «Сваякі» да 100-годдзя Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Актуальнай тэмай праграмы стаў таксама флэш-моб «36,60#ДзякуйДоктар». Пазней на YouTube-канале музея транслявалася канцэртная праграма на словы Янкі Купалы «Тутэйшы» Аляксандра Віслаўскага, прайшла віртуальная экскурсія па фондасховішчах «Таямніцы Купалавага дому».

Літаратурны музей Петруся Броўкі нестандартна прадставіў сёлетнюю ідэю «Ночы музеяў». Супрацоўнікі адзначылі, што апошнім часам адчулі сябе Магамедам, да якога не ідзе Гара: «Паважаныя наведнікі, мы вельмі ўдзячныя

вам за тое, што кожны год вы прыходзіце да нас у Ноч музеяў, але ў суботу вечарам 16 мая заставайцеся там, дзе вам бласпечна і зручна. Нашы прывычныя спадарожнікі – камп'ютары і смартфон – якія ўсё ведаюць пра нас, але разумеюць толькі нулі і адзінкі, дапамогуць нам з вамі пагаварыць пра літаратуру і жыццё, наведваць з экскурсаводам пастаянную экспазіцыю музея і часовую выставу, убачыць новыя музейныя праекты, якія мы падрыхтавалі адмыслова для ночы музеяў. Не абыводзіце і без фондавых сюрпрызаў – мы сабралі для вас калекцыю неадарэчных прадметаў, якім шанец быць выстаўленымі выпадае раз на 100 гадоў. 2020 год дзіўным чынам мяняе не толькі нашае жыццё, але і жыццё музейных прадметаў».

У праграме былі літаратурная сустрэча «Беларускія літаратурныя экспрэсіяністы XX стагоддзя», экскурсіі па пастаяннай экспазіцыі «Паэт і час: жыццёвы і творчы шлях Петруся Броўкі», па выстаўцы «3 місіі – у падарожжа», па доме на К. Маркса, 30, кватэры № 4 і мемарыяльных пакояў ды іншыя цікавосткі.

Культурніцкія акцыі музея **«Замкавы комплекс "Мір"»** 18 траўня былі прымеркаваныя да 20-годдзя ўключэння яго ў Спіс сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны ЮНЕСКА. Сярод імпрэзаў, што прайшлі ў сацыяльных сетках, аэкскурсія «20 шагоў по выставке "Оружие чести и отваги"», прэзентацыя «20 самых интересных и необычных пуговиц XVII – начала XIX века из коллекции музея», відэасюжэт аб папулярных гульніях XVI – XVIII стст.

Новыя тэхналогіі скарыстоўваюць больш актыўна і рэгіянальныя, раённыя музеі. Так, сёлета **Ельскі краязнаўчы музей** пачаў прадзіць анлайн-экскурсіі, куды моцць патрапіць не толькі жыхары раёна.

16 траўня супрацоўнікі **Браслаўскага аб'яднання музеяў** запусцілі прамую трансляцыю адкрыцця выставак і майстар-класы. Як раскажала загадчык музея традыцыйнай культуры Элеанора Зінкевіч, для глядачоў была прапанаваная насычаная праграма на некалькі гадзінаў. З дапамогай інтэрнэту браслаўчане і жыхары іншых

рэгіёнаў маглі пабачыць працы фатографіста Альфрэда Мікуса, пра сваю творчасць раскажала браслаўская мастачка Аліна Трукан, а прадстаўнікі дзіцячай школы мастацтваў выступілі з канцэртаў. Былі і майстар-класы па вырабе жаночых упрыгожванняў.

17 траўня **Культурны цэнтр «КОРПУС»** і **«Radio Plato»** выйшлі ў анлайн з імпрэзамі, прымеркаванымі да магнічнай веснавой падзеі, – Ночы музеяў. Не толькі мастакі і выстаўкі маюць экспанты, ёсць яны і ў дзіцяці. Куплены ў антыкварнай крамцы сірыйскі рок'н'рол, набыты праз інтэрнэт-старт доўга шуканы соул-рарытэт або падаранае сябрам (-оўкай) злюксаванае выданне мейджар-артыста – усё вінілавыя кружэлкі маюць гісторыю. І гэтую гісторыю можна распавесці праз музыку. Культурніцкая ўстанова расчыніла вокны свайго музычнага музея, дзе дзіцяці Zakhar Shlimakov aka Менскі Персанаж і Stereobeaver адкрылі свае кюфэры і дасталі караван вінілавых гісторыяў...

Паводле паведамленняў музеяў і падрыхтаваў Лявон ПАЛЬСКИ

На тым тыдні...

Ратуемся спадчынай

✓ 3 27 красавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь прадуе ўнікальныя выставачны праект «#дакладнасць. Свет ваенных тапаграфіяў», арганізаваны сумесна з Дзяржаўным камітэтам па маёмасці Рэспублікі Беларусь і навігацыйна-тапаграфічным упраўленнем Генеральнага штаба Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь.

Тапаграфічныя карты, будучы ў часы Вялікай Айчыннай вайны асноўнай крыніцай інфармацыі аб мясцовасці і адным з важных дакументаў у справе ўпраўлення войскамі, дапамагалі правільна арыентавацца на сушы, у моры і паветранай прасторы, паспяхова фарсіраваць водныя і іншыя перашкоды, без промаху браць на прыцэл варажыя аб'екты. Знаходзячыся на лініі фронту, ваенныя тапографы і геадэзісты мусілі вырашаць задачы своечасовага тапагеадэзічнага забеспячэння будучых баявых аперацыяў: на матэрыялах аэрафотаздымкаў наносілі на карты ваенныя аб'екты праціўніка, рабілі фотадакументы, спецыяльныя карты, планы і іншыя графічныя матэрыялы. Ваенныя тапографы і геадэзісты выходзілі на палі бітваў да таго, як яны становіліся баявымі, і часта першымі прымалі на сябе варажы ўдар.

Дэманструюцца мемарыяльныя рэчы генерала арміі А. Антонова з фондаў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, раней не апублікаваныя матэрыялы з архіва навігацыйна-тапаграфічнага ўпраўлення Генеральнага штаба Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусь, карты з фондаў Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны ды інш. матэрыялы.

Пабачыць выстаўку можна па 4 ліпеня.

✓ Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь запрашае з 9 траўня на міжнародны выставачны праект **«Алфавіт вайны»**, што аб'ядноўвае аўтарскія выказванні мастакоў з Беларусі, Расіі і Украіны на тэмы Другой сусветнай вайны. У праекце ўдзельнічаюць Аляксандр Веледзімовіч, Мішэль Дайліда, Андрэй Дубінін, Вольга Савіч, Ігар Саўчанка, Аляксандр Міхалковіч, Аляксандр Кладаў (Беларусь), Саша Курмаз (Украіна), Артур Бондар (Украіна/Расія).

Фотаздымкі, архіўныя і змадэляваныя артэфакты, інсталяцыі, жывапіс і графічныя аркушы складаюцца ў экспазіцыю і ствараюць кантэкст для даследавання і пошуку адказаў на пытанні: як мы сёння ўспрымаем і рэагуем на паведамленні Другой сусветнай / Вялікай Айчыннай вайны, якія яны счытваюцца сучасным чалавекам і якія першапачаткова існуючыя сэнсы захоўваюцца ў гістарычнай памяці нашых сучаснікаў? Выстаўка – нагода ўбачыць і распавесці гісторыю па-іншаму. 9 аўтараў распрацоўваюць тэму вайны праз прызму прыватнай сямейнай міфалогіі, злучаючы «жывую памяць пра вайну» з «жорсткай суб'ектыўнасцю» фотасведчанняў і дакументаў, здзяйсняючы інтэрвенцыю гісторыі ў інтэрнэт-прасторы, даследуючы «мову жэстаў» вайны, на нова абазначаючы ролю спадчыны ваеннага мінулага. Прадстаўлены таксама ордэны, медалі і пагоны Вялікай Айчыннай вайны з прыватных калекцыяў, фатаграфіі з калекцыі беларускага фатографіста Сяргея Лескеца, а таксама фотаздымкі ваеннага і пасляваеннага перыядаў з сямейных архіваў, сабраныя пад час падрыхтоўчага этапу праекта.

Выстаўка працягнецца па 20 верасня.

✓ Польскі Інстытут у Мінску кожны аўторак а 17-й запрашае на

старонцы ў Фэйсбуку да ўдзелу ў цыкле літаратурных анлайн-сустрэч **«Санаторый пад клепсідрай»**. Пераклад літаратуры пераадоўвае адлегласці ў прасторы і часе, здымае моўную і культурную (сама) ізаляцыю, робіць далёкіх класікаў «сучаснікамі», а замежных сучаснікаў «землякамі». Што і паказаў цыкл анлайн-сустрэч у беларускімі перакладчыкамі польскай паэзіі і прозы.

Арганізаваны Польскім Інстытутам у Мінску пры падтрымцы выдавецтва «Логвінаў», цыкл уключае літаратурныя чытанні і размовы пра культурных польскіх аўтараў XX – XXI стст., сярод якіх ёсць і нобелеўскія лаўрэаты. Першая сустрэча адбылася 21 красавіка, паэт-перакладчык Андрэй Хадановіч прадставіў творчасць славацкага набеліста, паэта і празаіка Часлава Мілаша. Другая сустрэча раскажала пра геніяльную паэтку, перакладчыцу і эсістку, лаўрэата Нобелеўскай прэміі Віславу Шымборску. Герой трэцяй сустрэчы – знакаміты польскі празаік Павел Гюле, якога лічаць адным з найцікавейшых і найярчэйшых твораў м'яжы XX – XXI стст. Чацвёртая сустрэча цыкла – культывы польскі паэт XX ст. Збігнеў Герберт. Пятая літаратурная сустрэча-лекцыя мела назву «Знойдзены ў перакладзе». Гэта аглядзіны найцікавейшых кніжных публікацыяў, зробленых беларускімі перакладчыкамі і выдаўцамі польскай літаратуры.

✓ 3 11 па 15 траўня ў яслях-садзе аг. Геранёны Гіёўскага раёна прайшоў **Тыдзень Сям'і**, які пачаўся з правядзення ва ўсіх узроставых групах гутарак аб сям'і «3 кім я жыў», «Як я дапамагаю дома», «Як мы адпачываем». Дзеці раскавалі пра свае сям'і. Для бацькоў у папках-перасоўках прадстаўлены вершы, прыказкі і прымаўкі пра сям'ю. Старэйшыя дашкольнікі прынялі ўдзел у творчай майстэрні «Мая сям'я», малявалі дамы, сябе, сваіх татаў і мамаў, але не ўсіх без

выключэння малюнках былі сонца, вясёлка і дом – месца, дзе збіраецца ўся сям'я. Запамінальным мерапрыемствам стала акцыя «Разам весела ствараць», у якой узялі актыўны ўдзел сем'і выхаванцаў. Былі выраблены цікавыя гульнівыя сюжэты «Тры мядзведзі», «Вясёлыя зайчаняты», «Зайцы і вожыкі збіраюць грыбы», «Мудрая сава», «Лесавік» і інш. Галоўнымі мастакамі-афарміцелямі сталі работнікі ўстановы І. Скрыпская ды І. Сянжкоўская. Калектыў сада разам з бацькамі змаглі дапоўніць ужо складзенае асяроддзе, стварыць індывідуальнае аблічча тэрыторыі ясляў-сада.

✓ Калектыву «Надзея», што працуе ў Петрыкаўскай дзіцячай школе мастацтваў, больш за 14 гадоў. Ідэя яго стварэння належыць таленавітаму педагогу Надзеі Кебеч. Цяпер ім кіруе Ірына Занкевіч. Тут спяваюць Вольга Кузьміч, Таццяна Туравец, Яніна Карабеч, Таццяна Курчыч, Таццяна Паўлоўская, Кацярына Цяцерыч.

– У рэпертуары «Надзеі» няма выпадковых песень. Для працы выкарыстоўваюць фанарамы з добрай аранжыроўкай і песні з годным літаратурным тэкстам, – распавяла дырэктар Петрыкаўскай дзіцячай школы мастацтваў Святлана Шамолава. – Калектыў даўно марыць выканаць некалькі твораў духоўнай класікі і прыняць удзел у конкурсах праваслаўнай музыкі.

Разам з актыўнай канцэртнай дзейнасцю «Надзея» спрабуе свае сілы ў творчых спаборніцтвах. Першы вопыт удзелу ў анлайн-конкурсе **«Музычная Скарбніца»** адзначаны Дыпламам лаўрэата III ступені.

Скарыстаная інфармацыя з сайту газет «Гіюейскі край», «Петрыкаўскія навіны», паведамленняў Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў Рэспублікі Беларусь, Польскага Інстытута ў Мінску

Памятныя дні на Карэліччыне

Напярэдадні Дня Перамогі ў Карэліцкім раёне адбылася аўтаакцыя «Гвоздика», што праходзіць у межах рэспубліканскага праекта «Беларусь памятае». Усяго – шэсць маршрутаў, што пралялі праз больш за 70 асаблівых месцаў, у тым ліку 43 воінскія пахаванні і 34 помнікі воінскай славы. Урачысты старт быў дадзены на мемарыяльным комплексе «Зорка» ў райцэнтры. Пад час ускладнення кветак нечакана на вяршыню манумента сеў бусел, што людзі палічылі асаблівым сімвалам...

Напачатку дэсант культурна-ботнікаў зазірнуў з падарункамі ў Мір да ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Уладзіміра Буя. Далей наведалі воінскія пахаванні і помнікі на тэрыторыі Мірскага і Жухавіцкага сельсаветаў. Адзін з маршрутаў пралёг праз красненскую зямлю. Усклаўшы жывыя кветкі да помнікаў у аграгарадку Краснае і вёсках Тударава, Горная Рута, Пагор'е, удзельнікі аддалі даніну павагі землякам, якія загінулі ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

На тэрыторыі Красненскага сельсавета пяць помнікаў загінулым у гады Вялікай Айчыннай вайны і дзве брацкія магілы.

– Напярэдадні Дня Перамогі абавязкова праводзім касметычны рамонт помнікаў і добраўпарадкоўваем тэрыторыі вакол іх. Фінансавымі сродкамі дапамагае праўленне СВК «Маяк-Заполле», – расказала старшыня сельсавета Тамара Лейка. – Работнікі сельсавета, сельгаспрадпрыемства, мясцовыя жыхары ніколі не застаюцца ўбаку ад вялікай справы.

У памяць аб героях Вялікай Айчыннай вайны, партызанах, падпольшчыках, усіх, хто набліжаў перамогу, на мемарыяльным комплексе «Зорка» ў райцэнтры (дзе ўвекавечаныя імёны землякоў, якія загінулі ў ліхалецце) адбыўся мітынг-рэквіем «Памяць сэрца». І хаця напружаная эпідэміялагічная абстаноўка не дазволіла правесці святочныя мерапрыемствы масава, але карэліччане да ўрачыстасцяў далучыліся душою. Хвіліна маўчання, ружэйныя залпы, кветкі да мемарыяла – так землякі ўшанавалі памяць тых, хто набліжаў перамогу цаною свайго жыцця.

І яшчэ адно мерапрыемства прайшло ў гэтым месяцы. Герб і сцяг – у якім бы кутку свету мы б ні апынуліся, распознаем галоўныя сімвалы радзімы. І прадстаўнікі іншых народаў могуць пазнаць, што перад імі – беларусы.

Па ўсёй Гродзенскай вобласці ў межах рэгіянальнай акцыі «Сімвал гонару і славы» 10 траўня пад урачыстыя гукі гімна ўзнялі сцягі. Старт абласной акцыі быў дадзены на цэнтральнай плошчы Карэлічча.

Упраўляючы ўчасткам СВК «Маяк-Заполле» Іван

Гавака пра сцяг Беларусі гаворыць нешматслоўна, але ёмка:

– Са сцягам у бой ідуць салдаты, абараняючы Радзіму, яго ўздымаюць на Алімпіядах у гонар пераможцаў. Яго нясуць на парадах і дэманстрацыях, і роля сцяганосца – самая ганаровая.

– Любоў да вялікага – Беларусі, яе сцяга і герба – пачынаецца з любові да маленькага: сваёй вёсачкі, школы і землякоў, – упэўненая настаўніца Красненскага дзіцячага сада – сярэдняй школы Ірына Рабко.

Васьмікласніца Карэліцкай СШ № 1 Лізавета Шавейка зазначыла:

– Дзяржаўны герб і сцяг – духоўны арыенцір для маладых беларусаў. Яны аб'ядноўваюць жыхароў краіны ў адну сям'ю, адлюстроўваюць веліч і характава нашай радзімы.

А трэцякласнік СШ № 2 Аляксей Шабан падзяліўся такімі развагамі:

– Гэтак жа, як у кожнага чалавека ёсць імя і прозвішча, так і ў нашай краіны ёсць дзяржаўныя сімвалы. Мы не часта ўспамінаем пра іх.

Але калі раптам з'яўляецца нейкая небяспека, што пагражае ўсім (напрыклад, вайна), ці наадварот – здараецца ўсеагульная радысьць (перамога ў спартовых спаборніцтвах), то дзяржаўныя сімваліка дапамагае беларусам адчуць сваю агульнасць, адзінства, згуртавацца ў адно цэлае.

Марына КАЗЛОВІЧ, Іна ЛЕЙКА, Аксана ЯНУШ, Фота аўтараў

Друкуюць анкету, пра якую распавялі на стар. 1. Калі ласка, запоўніце яе і вышліце на адрас рэдакцыі. Звяртаемся таксама да бібліятэкараў, супрацоўнікаў музеяў, іншых устаноў паспрыяць у выяўленні краязнаўчых і дапамагчы ім з анкетаваннем.

АНКЕТА КРЯЗНАУЧЫ

1. Прозвішча, імя, імя па бацьку _____
2. Час (год, месяц, дзень) і месца нараджэння _____
3. Ганаровыя і навуковыя званні і ступені, узнагароды, прэміі (пазначыць гады прысваення, атрымання) _____
4. Адукацыя (указаць поўную назву навучальнай установы і год заканчэння) _____
5. Працоўная дзейнасць (указаць месца працы, пасады, пазначыць гады) _____
6. Калі і дзе распачалі краязнаўчую дзейнасць _____
7. Асноўныя накірункі і канкрэтныя тэмы краязнаўчых росшукаў _____
8. Уздзел у стварэнні музеяў, выставак, калекцый _____
9. Вашы краязнаўчы друкаваныя працы (пазначыць псеўданімы), можна асобным спісам:
 - а) кнігі _____
 - б) артыкулы ў зборніках і часопісах, бюлетэнях і інш. _____
 - в) артыкулы ў газетах _____
10. Ненадрукаваныя працы (назва, памер у друкаваных аркушах, дзе знаходзяцца) _____
11. У якія бібліятэкі, архівы, музеі перадавалі свае рукапісы і калекцыі _____
12. Адрас хатні, тэлефон _____
13. Адрас службовы, тэлефон _____
14. Адрас электроннай пошты, сайт (калі ёсць) _____
15. Прысутнасць у сацыяльных сетках і месэнджарах _____
16. Іншыя звесткі, якія Вы лічыце неабходным паведаміць _____

(дата)

(подпіс)

Падпішыцеся на "Краязнаўчую газету", якая абавязкова надрукуе інфармацыю аб краязнаўцах Беларусі

Гісторыя краязнаўчага вывучэння Глыбокага і наваколля налічвае больш за стагоддзе.

Элементы краязнаўчай дзейнасці можна знайсці ў глыбоцкага пробашча Міхала Казіміра Федаровіча, які, ствараючы ў 1784 годзе апісанне парафіі, падае стан дарог, называе рэкі і азёры, лясныя масівы і балоты, ставы і млыны на тэрыторыі парафіі. У 1890-я гады настаяцель праваслаўнай царквы Мікалай Нікольскі, аўтар царкоўна-гістарычнага і статыстычнага апісання Глыбоцкага прыхода, шмат месца адвёў апісанню гістарычных, кліматычных, эканамічных, этнаграфічных, канфесійных адметнасцяў рэгіёну.

Аднак асобай, якую смела можна назваць пачынальнікам глыбоцкага краязнаўства, з'яўляецца мясцовы шляхціц, доктар-ветэрынар Генрык Віньча. Па-першае, ён вывучаў Глыбокае і ваколіцы рознабакова – з гістарычнага, этнаграфічнага, тапанімічнага пункта гледжання. Па-другое, ён займаўся гэтым сістэматычна на працягу многіх гадоў. Па-трэцяе, ён папулярызаваў веды пра родны край, публікуючы артыкулы ў розных выданнях, а таксама робячы фотаздымкі, якія друкаваліся ў часопісах, былі прадстаўлены на фотавыставах, трапілі ў музейныя і прыватныя калекцыі, сталі асновай для паштовак.

Г. Віньча нарадзіўся ў 1865 годзе ў маёнтку Літоўшчына (цяпер у межах вёскі Мярэцкія Глыбоцкія раёна). Яго сваякі ўдзельнічалі ў паўстанні 1863–1864 гадоў і былі пакараныя царскімі ўладамі. Сам Генрык піша, што меў праз гэта складанасці з доступам да адукацыі, а скончыўшы Юр'еўскі (Дэрпцкі) універсітэт, не мог атрымаць пасады ў родным краі, працаваў ветэрынарам спачатку ў Тыфліскай губерні, пазней у Мінску-Мазавецкім і Улацлаўку.

Не пазней за 1900 год Г. Віньча пачынае займацца фатаграфіяй. На яго здымках былі адлюстраваныя архітэктурныя помнікі Глыбоччыны: комплекс будынкаў манастыра ў Беравеччы, былы касцёл кармелітаў і фарны касцёл у Глыбокім, капліца святога Язафата паміж Глыбокім і Беравеччам. Таксама ён стварыў фотакопіі двух партрэтаў мсціслаўскага ваяводы Іосіфа Корсака – фундатора хрысціянскіх святых у Глыбокім і Беравеччы, сфатаграфаваных інтэр'ер шляхецкага двара ў Літоўшчыне. Была ў яго і калекцыя этнаграфічных здымкаў, на якіх зафіксаваныя сяляне з вёскі Мярэцкія, маёнтка Петрунова, а таксама святкаванне Дзядоў на мясцовых могілках (верагодна, у вёсцы Мярэцкія).

Артыкулы Г. Віньчы друкаваліся ў варшаўскім часопісе «Tygodnik Ilustrowany», віленскай газеце «Zorza Wileńska». Фотаздымкі былі змеш-

Генрык Віньча — першы глыбоцкі краязнаўца

Даклад Канстанціна ШЫТАЛЯ, г. Глыбокае¹

чанья ў кварталніку «Wista», двухтыднёвіку «Ziemia», часопісе «Wieś Ilustrowana», прадстаўленыя на фотавыставе ў Варшаве ў 1901 годзе. Цяпер арыгіналы здымкаў Г. Віньчы захоўваюцца ў зборах Інстытута мастацтваў Польскай акадэміі навук у Варшаве, Нацыянальнага музея ў Кракаве і адной з прыватных калекцый у Варшаве.

Краязнаўчая дзейнасць Г. Віньчы не абмяжоўвалася Глыбоччынай. Ён рабіў фатаграфіі на этнаграфічную тэматыку ў ваколіцах Мінска-Мазавецкага і Улацлаўка. Ва Улацлаўку актыўна ўдзельнічаў у дзейнасці Куяўскага аддзела Польскага краязнаўчага таварыства. У 1910 годзе быў у складзе дэлегацыі з Улацлаўка на ўрачыстасці юбілею Грунвальдскай бітвы ў Кракаве.

Памёр Г. Віньча 16 лютага 1921 года ў Свянцяхах.

Са стогадовай адлегласці можна сказаць, што яго ўнёсак у краязнаўчае вывучэнне і папулярызацыю краязнаўчых ведаў пра Глыбоччыну быў вельмі вялікі, і ён адчувальны да сённяшняга дня.

Тыя фотаздымкі хрысціянскіх святых у Глыбокага, а таксама панарама мястэчка, былі зробленыя яшчэ за некалькі гадоў да пачатку рамонтаў і рэканструкцый, што на пачатку XX стагоддзя закранулі ўсе культурныя аб'екты Глыбокага і Беравечча. Зробленая ім класічная панарама мястэчка, што друкавалася ў «Tygodniku Ilustrowanym», а таксама двойчы рэпрадуктавалася на паштоўках пачатку XX стагоддзя, паказвае, як выглядала Глыбокае на працягу доўгага часу – ад 1780-х гадоў да 1900-х. Пасля разборкі двух карпусоў кармеліцкага кляштару, перабудовы даху пакармеліцкай царквы і разбудовы касцёла Святой Тройцы ў першым дзесяцігоддзі XX стагоддзя выгляд Глыбокага змяніўся, і панарама Г. Віньчы з'яўляецца адзіным фотаздымкам, які зафіксаваў гэты выгляд.

Таксама Г. Віньча зрабіў фота капліцы святога Язафата, якая на той час стаяла ў руінах, і мы можам бачыць на ім першапачатковы выгляд будынка, а калі 1910 года капліца ўжо была перабудаваная.

Вельмі каштоўнымі з'яўляюцца фотаздымкі партрэтаў мсціслаўскага ваяводы І. Корсака, фундатора кляштару базільянаў у Беравеччы і кармелітаў босых у Глыбокім. На пачатку XX стагоддзя існавалі два такія партрэты – у

Партрэт Язэпа Корсака

двары Літоўшчына і ў глыбоцкім фарным касцёле. І абодва былі страчаныя: пад час пагрому маёнтка ў лістападзе 1918 года і пад час Другой сусветнай вайны. Аднак дзякуючы фотакопіям, зробленым Г. Віньчам і апублікаваным у «Tygodniku Ilustrowanym», выгляд І. Корсака вядомы. І ў пачатку XXI стагоддзя былі створаныя два яго партрэты, адзін з якіх знаходзіцца ў экспазіцыі Глыбоцкага гісторыка-этнаграфічнага музея, другі – у парафіяльным касцёле. Дарэчы, і помнік І. Корсаку на Алеі Славы ў Глыбокім можа быць створаны дзякуючы наяўнасці фотаздымкаў тых партрэтаў.

Матэрыяламі Г. Віньчы карысталіся многія аўтары, якія пісалі пра Глыбокае. Отан Гедэман, аўтар класічнай працы «Глыбокае. Гістарычны нарыс», спасылчаецца на Г. Віньчу, калі піша пра лёс пахавання І. Корсака, а таксама перадрукоўвае партрэт апошняга з «Tygodnika Ilustrowanego». Уладзімір Скрабатун змяшчае ў кнізе «Глыбокае на старых паштоўках» панараму мястэчка, знятую Г. Віньчам. Яўгеніюш Забэла публікуе ў працы «Berezwec. W służbie Bogu i w tosu demonów» фотаздымкі капліцы святога Язафата розных гадоў і аналізуе змены яе канструкцыі.

Этнаграфічная спадчына Г. Віньчы была забытая больш чым на сто гадоў. Аднак ён быў адзіны, хто стварыў калекцыю этнаграфічных здымкаў сялянаў з ваколіц Глыбокага ў першыя гады XX стагоддзя, калі адыходзіла з выкарыстання традыцыйная для гэтага рэгіёну вопратка, прадметы побыту, прылады працы. Аўтар гэтых радкоў знайшоў этнаграфічныя фотаздымкі Г. Віньчы ў варшаўскай і віленскай перыёдыцы пачатку XX стагоддзя. Пра гэта была публікацыя ў газеце «Вольнае Глыбокае» і на інтэрнэт-рэсурсе shtobylo.by.

Імя гэтага чалавека доўгі час было забытае. Толькі ў 2019 годзе газета «Вольнае Глыбокае» змясціла першы артыкул аб дзейнасці Г. Віньчы. Гадавіна яго нараджэння была ўнесена ў «Краязнаўчы календар» на 2020 год, складзены Глыбоцкай ЦБС.

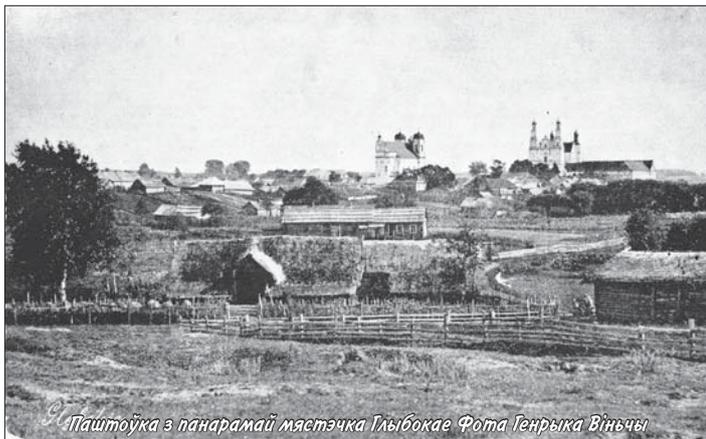
У 2019 годзе на аўкцыёнах былі набытыя прадметы, звязаныя з краязнаўчай дзейнасцю Г. Віньчы: асобнік часопіса «Tygodnik Ilustrowany» з артыкулам «Miasteczko Głębokie», раней невядомае выданне паштоўкі з панарамай Глыбокага, велікодная віншавальная паштоўка, якую ў 1910 годзе Г. Віньча адправіў брату Паўліну Віньчу.

Даследаванне асобы Г. Віньчы павінна працягвацца. Многія дэталі яго біяграфіі і краязнаўчай дзейнасці пакуль што застаюцца невядомымі. Не выяўлены фотаздымак яго самога, перапіска, асабістыя запісы ці іншыя крыніцы, якія (пры ўмове, што яны дзе-небудзь захаваўся) маглі б праліць святло на гэтую асобу. Не выключана, што ўдасца знайсці ў замежных зборах больш якасныя копіі яго фотаздымкаў.

Пакуль што не прааналізаваныя даследчыкамі этнаграфічныя фотаздымкі Г. Віньчы. Магчыма, іх вывучэнне дазволіла б выявіць рэгіянальныя адметнасці традыцыйнай сялянскай вопраткі на Глыбоччыне.

Думаю, што асоба Г. Віньчы заслужылае і таго, каб назваць у яго гонар адну з вуліц Глыбокага. Таксама ў колах глыбоцкіх краязнаўцаў абмярковаецца ідэя аб стварэнні ўласнай грамадскай арганізацыі, і было б сімвалічна, калі б яна была названая ў гонар чалавека, які першы стаў займацца краязнаўствам на Глыбоччыне.

¹ Друкуецца са скарачэннямі

Паштоўка з панарамай мястэчка Глыбокае фота Генрыка Віньчы

Традыцыйны сялянскі строй з вёскі Мярэцкія калі Глыбокага. Фота Генрыка Віньчы

Арол з Арлянятаў

Вёска Арляняты – асаблівае месца на Гродзеншчыне, гэта малая радзіма многіх слаўтых беларусаў. Акрамя вядомага ксяндза Адама Станкевіча тут нарадзіўся выдавец і паэт Станіслаў Станкевіч (1886 – 1964), адсюль паходзілі мовазнаўца, доктар славянскай філалогіі Карлавага ўніверсітэта ў Празе Ян Станкевіч (1891 – 1976), доктар філасофіі Станіслаў Станкевіч (1907 – 1980). А на хутары Амружан непадалёк вёска нарадзіўся ксёндз Уладзіслаў Чарняўскі (1916 – 2001); ён, напэўна, быў ледзь не адзіным святаром у Савецкім Саюзе, які праводзіў набажэнствы па-беларуску. На вялікі жаль, у гэтай смаргонскай вёсачцы цяпер жыве толькі 8 чалавек.

Вядомы беларускі гісторык, публіцыст, кнігавыдавец, асветнік, літаратуразнаўца, грамадска-палітычны дзеяч, святар Адам Вікенцьевіч Станкевіч нарадзіўся ў 1892 годзе ў сялянскай сям'і беларуска-каталікаў Вінцука і Антаніны Станкевічаў. Сям'я мела 10 гектараў зямлі, таму Адам з дзяцінства спазнаў цяжкую сялянскую працу, дапамагаючы бацькам па гаспадарцы. У Адама былі яшчэ брат і дзве сястры. Дачка адной з іх і цяпер жыве ў Арлянагах у той жа дзедавай хаце.

Хлопчык рана навучыўся чытаць і пісаць. Бацькі, заўважыўшы яго вялікую цягу да вучобы, аддалі сына ў царкоўна-прыходскую школу ў вёску Баруны, але праз год перавялі ў Гальшанскую народную школу. Потым Адам навучаўся ў Ашмянскім гарадскім вучылішчы, і гэтыя чатыры гады мелі для яго выключнае значэнне ў плане фарміравання асобы. Вялікі ўплыў аказалі на яго падзеі першай паловы 1905 года, калі ў Ашмянах, значным на той час рамесніцкім і гандлёвым цэнтрам Віленшчыны, адбываліся шматлікія дэманстрацыі і сутычкі з царскімі войскамі. Менавіта тады юнак усвядоміў неабходнасць сацыяльнага пераўтварэння ў грамадстве, усталявання справядлівага дзяржаўнага ладу.

У 1910 годзе Адам паступіў у Віленскую каталіцкую духоўную семінарыю, па сканчэнні якой быў пасвячоны ў святары. Тут ён стварыў беларускі гурток, дзе разам з сябрамі абмяркоўваў пытанні беларускага нацыянальнага адраджэння.

З 1914 па 1918 год А. Станкевіч працягваў адукацыю ў Петраградскай рымска-каталіцкай духоўнай акадэміі. Там ён далучыўся да прагрэсіўнай беларускай моладзі з ліку студэнтаў Пецябургскага ўніверсітэта і беларускага гуртка пры духоўнай акадэміі, пазнаёміўся са многімі дзеячамі, якія сталі каля вытокаў беларускага адраджэнскага руху.

Пастырская дзейнасць А. Станкевіча пачалася

на Дзісеншчыне, а з 1919 года – у Віленскім касцёле Св. Мікалая. Ён адным з першых беларускіх ксяндзоў пачаў ужываць родную мову пад час набажэнстваў. Выконваючы сваё духоўнае служэнне, спалучаў яго з актыўнай грамадска-палітычнай і культурна-асветніцкай працай, што ў яго разуменні было непарыўнае цэлае.

Яшчэ ў 1917 годзе А. Станкевіч актыўна ўключыўся ў дзейнасць беларускіх хрысціянскіх дэмакратаў. У 1922 годзе ён быў абраны ў Польскі сейм. Тут беларускі ксёндз да 1928 года адстойваў правы простых людзей, спалучаючы палітычную дзейнасць з грамадскай, асветніцкай і дабрачыннай працай. Так, ён адзін з ініцыятараў стварэння Віленскай беларускай гімназіі, дзе з 1919 па 1933 год выкладаў рэлігію і лацінскую мову. З 1924 па 1926 год А. Станкевіч – старшыня Таварыства беларускай школы. Таксама ён – адзін са стваральнікаў і кіраўнікоў Беларускага інстытута гаспадаркі і культуры, асноўны напрамак дзейнасці якога быў звязаны з арганізацыяй сярод беларускага насельніцтва культурна-асветніцкай і гаспадарчай працы.

Плённай была дзейнасць ксяндза А. Станкевіча як рэдактара і выдаўца. Пры яго ўдзеце была заснаваная друкарня імя Ф. Скарыны (1926 – 1940), што адыграла важную ролю ў беларускім адраджэнцкім руху,

«Беларускае каталіцкае выдавецтва». Ён выдаваў часопісы «Хрысціянская думка» (1928 – 1939), супрацоўнічаў з беларускімі выданнямі «Крыніца», «Калоссе», «Шлях моладзі», «Сялянская ніва». Яго першыя літаратурныя спробы з'явіліся ў перыядычным друку ў 1913 годзе. Яго кніга «Доктар Францішак Скарына – першы друкар беларускі (1525 – 1925)» выйшла ў 1925 годзе. Нягледзячы на невялікія памеры, яго кнігі вызначаюцца каштоўнасцю прапанаванай інфармацыі, падрабязным аналізам вывучанай літаратуры, бо даследчык шмат працуе ў архівах. Так, сярод яго папераў захавалася копія ліста К. Каліноўскага, а ў кнізе «Ф. Багушэвіч. Яго жыццё і творчасць» ксёндз змясціў рэдкі фотаздымак беларускага паэта, які сёння выкарыстоўваецца ў выданнях іншых аўтараў. Кнігі А. Станкевіча пераўтварыліся ў каштоўныя першакрыніцы, якімі карысталіся і карыстаюцца многія даследчыкі. Міхал Баброўскі, Касцюк Каліноўскі, Францішак Багушэвіч, Браніслаў Эпімах-Шыпіла, надмукуксяндза, уваасабліўць паступовы шлях адраджэння беларускага народа пасля стагоддзяў заняпаду, рэлігійнага і нацыянальнага прыгнёту. Ад М. Баброўскага, які захапляўся старабеларускімі рукапісамі і хацеў выраптаваць уніяцтва, праз К. Каліноўскага і Ф. Багушэвіча, якія сфармулявалі асноўныя пастулаты беларускага адраджэння, да Б. Эпімаха-Шыпілы, які ўсё сваё жыццё прысвяціў таму, каб гэтыя пастулаты ўвасобіць у жыццё, фармавалася, паводле А. Станкевіча, ідэалогія беларускага нацыянальнага адраджэння.

У 1938 годзе польскімі ўладамі ён быў высланы на 5 гадоў у Слонім. З пачаткам Другой сусветнай вайны ў Слоніме, які і ва ўсёй Заходняй Беларусі, усталявалася Савецкая ўлада.

Ксяндзы-літаратары: Янка Быліна, Адам Станкевіч, Казімір Сваяк (Канстанцін Стаповіч)

Таму ўжо 3 кастрычніка 1939 года Адам пакінуў Слонім і праз дзень прыбыў у Вільню. Пасля ўваходу Вільні і Віленшчыны ў склад Літвы ён узначаліў Беларускі цэнтр, аднавіў выданне газеты «Крыніца». У 1940 годзе беларуская культурная грамадскасць адзначыла 25-ю гадавіну святарскай дзейнасці А. Станкевіча, і гэтай падзеі былі прысвечаны публікацыі ў заходнебеларускім друку, а таксама ў польскіх і літоўскіх перыядычных выданнях.

Пад час Вялікай Айчыннай вайны, які і мае быць святару, ён праводзіў набажэнствы ў касцёле, падтрымліваў сваіх суайчыннікаў чым мог у нялёгкіх для іх выпрабаваннях, што прынесла фашысцкай акупацыі, разам з супрацоўнікамі Беларускага музея імя І. Луцкевіча ратаваў каштоўныя музейныя экспанаты.

У пачатку 1944 года, калі факт хуткага вызвалення Беларусі савецкімі войскамі стаў зразумелым, перад Адамам паўстала пытанне аб эвакуацыі на захад. Ксёндз разумеў, што можа трапіць у лагер па абвінавачванні ў супрацоўніцтве з акупантамі (на самой жа справе за беларускую нацыянальную дзейнасць). Тым не менш ён прыняў адзінае, на яго думку, правільнае рашэнне – застацца на Радзіме. Бо ўцёкі на захад былі б прызнаннем яго віны перад сваёй Радзімай, якой ксёндз А. Станкевіч не адчуваў і не мог адчуваць. У снежні 1944 года яго арыштавалі органы НКУС. Аднак неўзабаве адпусцілі з турмы. На прыняцце такога рашэння ў

органаў дзяржбяспекі былі пэўныя прычыны. У чэрвені 1941 года ксёндз хаваў у касцёле групу камуністаў на чале з віленскім камісарам прапаганды Аляксеевым. Пазней ён ратаваў жыцці яўрэям, дапамог вызваліцца з гестапа групе смаргонскіх падпольшчыкаў-касамольцаў. Менавіта яны восенню 1944 года, пасля першага арышту ксяндза органамі НКУС, дамагліся яго вызвалення з турмы.

Нават у такіх умовах ён не спыняе літаратурнай дзейнасці – распачынае сваю апошнюю працу «Гісторыя Беларусі (сістэматычны нарыс)», якую, на жаль, так і не завяршыў.

У красавіку 1949 года яго зноў арыштавалі, а 31 жніўня 1949 года агучылі прысуд – 25 гадоў пазбаўлення волі з высылкай за межы Беларусі ў «Азерлаг» Тайшэцкага раёна Іркуцкай вобласці. Там жа ў снежні 1949 года ксяндза А. Станкевіча не стала. Дзень і абставіны яго смерці ў розных крыніцах падаюцца па-рознаму. На вясковых могільках Арлянятаў побач з месцам пахавання яго бацькоў таксама пастаўлены і памятны знак аб гэтым чалавеку.

Зрабіўшы свой жыццёвы выбар яшчэ на пачатку ХХ стагоддзя, ксёндз Адам Станкевіч звязав свой лёс з служэннем простым людзям і сваёй Айчыне. Таму памяць аб гэтым чалавеку назаўсёды застаецца з беларусамі.

Іван ЗАХАРЭВІЧ,
настайнік Трабскага
яслі-сада – сярэдняй школы,
Іўеўскага раёна

Дом бацькі Адама Станкевіча (1932 год).
Мастак Язэп Драздоўіч

Дом, у якім нарадзіўся Адам Станкевіч (сучасны яго выгляд).
Цяпер тут жыве сын яго добрай знаёмай Станіслаў Вайніловіч

Абісінія, Каліткі, Адамарын

У гэтым матэрыяле захацелася напісаць пра хутары ў нашай мясцовасці і пра людзей, якія з іх паходзяць.

Летам, як заўсёды, у траншэю, што з сотню метраў ад майго дома, звозілі і ўкладвалі для атрымання сіласу ўкос траваў. Раней непадалёк была і ферма. Але ў час перабудовы ў ёй абваліўся дах, і ферму разабралі.

Таму цяпер тут траншэя для сіласу. Калі яе ўсю заклалі, то для герметызацыі накрылі плёнкай. А побач з'явілася шальдачка з тэкстам. Прачытайшы яго, я ўсміхнуўся, бо траншэя называлася «Хутар Бронэка». Трэба ж было неяк зрабіць прывязку да месца знаходжання закладкі сіласу. А брыгаднага дзялення ў сельгаспрадпрыемстве пакуль няма. Вось так і абазвалі траншэю, што знаходзіцца каля дома майго бацькі Браніслава.

У нас былі хутары, а не панскія сядзібы

І адразу прыгадаўся канец 1950-х, калі хутароў было шмат. Здавалася, яны запаўнялі ўсю прастору наваколля. Асобныя купкі хатаў нават мелі свае назвы – Калінаўка, Абісінія, Каліткі, Адамарын. Мне найбольш запамініліся хутары Калінаўка і Абісінія, бо былі размешчаныя бліжэй да нашага хутара. Апошнім часам я сутыкаюся з тым, што мясцовыя дачнікі амаль усе былыя хутары называюць панскімі сядзібамі. Адназначна на гэты конт выказаўся мой хутарскі сусед Мікалай Касцюк: «Ды не было тут ніякіх паноў. У асноўным жылі людзі, па нашых мерках, з сярэднім дастаткам. Хаця ўсе працавалі многа і цяжка».

Навукоўцы, дактары, цесляры

Крыху ніжэй, за пагоркам, дзе жыў М. Касцюк, быў хутар *Мельгуў*. Цяпер там вельмі грыбное і ягаднае месца. З гэтага хутара паходзіць *Міхаіл Мельгуў* – доктар фізіка-матэматычных навук, прафесар.

На хутарах Абісініі жыло некалькі сямей з прозвішчамі *Грышалі*. Мужчыны – амаль усе выдатныя цесляры. У аднаго

вала і яго дачка *Алена*. Яна працавала галоўным аграномам у мясцовым саўгасе. А старэйшая дачка, *Ала*, была бібліятэкарам і збірала краязнаўчы матэрыял.

3 хутара – у Дагестан і В'етнам

У пачатку 1960-х з Абісініі перасяліліся пераважна ў вёскі Навасёлкі-1 і Алёхнавічы (Аляхновічы. – «КГ»). А вось ужо з Калінаўкі – у Дубравы (Дубрава. – «КГ»). Хаця некаторыя ехалі ў Вазгелы і Алёхнавічы. З Калінаўкі паходзіць дынастыя педагогаў *Кайкоўскіх*. А хутар маёй аднакласніцы *Тамары Грышэль* так і застаўся стаяць на месцы. Цяпер там навокал летнікі.

Яшчэ адзін хутар месціцца па дарозе Алёхнавічы – Дубравы, на ўзгорку перад уездам у Дубравы. Гэта хутар *Сымона Лёлі*. Пасля тут жыў яго сын *Вячаслаў*. У канцы 1930-х Сымон непадалёк пабудаваў цагельню. Цяглу адсюль ахвотна набывалі для аднаўлення пасляваенных гарадоў. Потым завод згарэў.

З нашага хутара хачу адзначыць свайго брата *Эдуарда*. Пасля вучобы яго накіравалі ў Дагестан. Там ён узводзіў ГЭС на горных рэках. Чатыры гады працаваў галоўным тэхнолагам у В'етнаме на будаўніцтве ГЭС у Хоабінь. За працу атрымаў в'етнамскі ордэн і медаль. На пенсіі вярнуўся ў Беларусь.

Нашыя хутары і паўстанне Каліноўскага

Хутары былі раскіданыя і па другі бок Заходняй Бярэзіны. Гэтыя месцы на-

Хутар Бронэка

зываліся Каліткамі і Глыбокiм Логам. З гэтых хутароў паходзіць *Канстанцін Глухоўскі* – нязменны дырэктар Дубраўскай сярэдняй школы ў 1960 – 1990 гадах. З гэтых хутароў і сям'я *Захарчукоў*, з якой мае бацькі падтрымлівалі добрыя стасункі.

З хутара ў Калітках і мой добры знаёмы *Леанід Жыткевіч* – маёр міліцыі па службе, а на пенсіі – пчаляр, садоўнік, цясляр, мастак, аўтар нарысаў, актыўны падарожнік, зачараваны мясцовымі краявідамі.

А самымі вядомымі хутаранамі яшчэ ад XIX стагоддзя былі браты *Дыбоўскія* з хутара Адама-

рын – удзельнікі паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага і вучоныя-біёлагі з сусветнага вядомымі імёнамі.

Чаму перасялялі з хутароў

Напэўна, рашэнне аб перасяленні хутаранаў было такім непазбежным і бяспрэчным, што нават асаблівых тлумачэнняў не патрабавалася. Прычыны былі: вялікае раскіданне хутароў па наваколлі, перашкода для механізаваанай апрацоўкі палёў, складанасць у правядзенні электрыфікацыі.

І відаць, хутары супярэчылі калгаснаму калектыву наладу. Ды і ў саміх хутаранаў былі праблемы з вадою, з дарогамі, хутары месціліся далёка ад бальніцаў, школаў, магазінаў.

За гэты матэрыял я ўзяўся таму, што мала хто піша пра хутары. Прычым многія вёскі, куды ў 1960-я гады перасяліліся людзі з хутароў, ужо самі на мяжы знікнення.

У нашай мясцовасці гэта Кайцені і Гойжава, дзе на зіму застаецца жыць па адным чалавеку. Ненамна лепшая сітуацыя ў вёсцы Еленка. І ў маіх Навасёлках многа пустых дамоў. Гэтыя вёскі маюць шматвекавую гісторыю. Але, на жаль, некаторыя працэсы ўжо прыпыніць нельга.

Іосіф ПАЙКАЛАС,
в. Навасёлкі-1
Маладзечанскага раёна

Хутар Альбінішын

Школьнае краязнаўства

Скрыгалаўская цэгла

Летась увесну вучні Скрыгалаўскай сярэдняй школы імя М.І. Шлягі разам з настаўнікам гісторыі Віталем Уладзіміравічам Рудаком зрабілі некалькі краязнаўчых вандровак у гістарычную частку вёскі Скрыгалаў Мазырскага раёна, каб сабраць матэрыял для даследчай працы пра дзейнасць прафесара Уладзіміра Зянонавіча Завітневіча, звязаную з гісторыяй і культурай нашага краю.

Пра У. Завітневіча мы даведаліся ад мясцовых жыхароў. Старэйшыя раней расказвалі пра вучонага, які «прыяджаў капаць магілью». Гэта не зусім звычайны занятак для палешукоў, таму такі «дзівак» і застаўся ў памяці людзей.

Прафесар Кіеўскай духоўнай акадэміі У. Завітневіч і сапраўды быў частым госцем на Мазыршчыне: у Скрыгалаве жылі яго родзічы. Адзін з іх, святар Васіль Завітневіч, служыў у скрыгалаўскай царкве. Уладзімір Зянонавіч правёў шэраг археалагічных экспедыцыяў, у тым ліку і на Скрыгалаўшчыне, даследаваў прыкладна 700 дрыгавічкіх пахаванняў у 82-х курганных могілніках. Вучоны дакладна вызначыў межы рассялення асобных славянскіх плямёнаў, найперш дрыгавічоў, да якіх адносіў і сябе.

Усе археалагічныя знаходкі Уладзімір Зянонавіч аддаваў музеям. Яшчэ ў 1889 г. ён перадаў у музей ад святара В. Завітневіча бронзавы крыжык-энкаліпён, знойдзены на месцы забойства святога Макарыя.

Вялікую ролю У. Завітневіч адыграў ва ўвекавечанні памяці мітрапаліта Макарыя, забітага крымскімі татарамі непадалёк Скрыгалава ў 1497 г. Грошы на помнічную капліцу і помнік на месцы гібелі свяшчэннамучаніка прафесар Завітневіч збіраў і ў Скрыгалаве, і ў Кіеве. Да пачатку 1905 г. побач са старой царквой, якая не захавалася да нашага часу, была пабудаваная прыгожая каменная капліца, а ўсярэдзіне ў ёй устаноўленая старажытная ікона св. Макарыя, якую ахвяравала Кіева-Пячэрская Лаўра.

Пад час адной з тых вясновых вандровак мы наведлі двор Мікалаеўскай царквы ў самым цэнтры гістарычнага Скрыгалава, дзе было знойдзена некалькі артэфактаў. Больш за ўсё нас зацікавіла адна знаходка – клеймаваная цэгла. Для ўдзелу ў рэспубліканскім конкурсе даследчых працаў «Скарбонка краязнаўчых знаходак» у межах акцыі «Я гэты край Радзімаю заву» мы вырашылі скласці апісанне гэтай рэчы, а таксама вызначыць ролю прафесара У. Завітневіча ў будаўніцтве помнічнай капліцы свяшчэннамучаніка Макарыя.

Цэгла знаходзілася побач з названай капліцай. Яна аказалася ідэнтычнай цэгле капліцы,

а таксама той, з якой складзены помнік на месцы гібелі мітрапаліта. Пасля вайны храм быў закінуты і пакрысе пачаў развальвацца. Адрэстаўраваны быў толькі ў 1990-я гг., калі яго вярнулі праваслаўнай царкве. Пасля рэстаўрацыі цэгла магла і застацца на тэрыторыі.

Паводле законаў Расійскай імперыі кожны вытворца павінен быў наносіць на сваю прадукцыю кляймо. Па ім мы пастараліся вызначыць, хто вырабіў. На кляйме змешчаны ініцыялы вытворцы і месца вытворчасці. Вытворцам аказаўся цагельны завод Н.Л. Быстрыцкага ў Кіеве, кляймо якога ўпамінаецца ў працы Пятра Сямілетава «Кіеўская цэгла». Прадукцыя цагельні вядомая з пачатку ХХ ст.

«Цагляная гліна» здабывалася па ўсёй Кіеўскай губерні, але самая лепшая – у Кіеве і яго ваколіцах. Мы знайшлі інфармацыю пра тое, што кіеўская сіняя гліна ў мокрым стане мае цёмна-зеленаваты колер, пасля высыхання – зе-

ленавата-шэры, цэгла з яе – светла-жоўтага колеру.

Найстарэйшая жыхарка Скрыгалава Лідзія Аляксандраўна Астроўская расказала, што цэглу здаўна заказвалі ў Кіеве, бліжэйшым да Скрыгалава вялікім горадзе. Яе вазілі на параходах і баржах па Дняпры і Прыпяці. На тэрыторыі Скрыгалава мы знаходзілі цэглу з Петрыкава (кляймо: «Петрыков 1908 г.») і іншую, але ўся яна чырвоная колеру. Таксама Л. Астроўская кажа, што гэтая цэгла магла быць і з помнічна на месцы гібелі мітрапаліта Макарыя, бо ён захаваўся да нашых часоў не ў сваім першапачатковым выглядзе. Яго разабралі людзі яшчэ пасля вайны, а ўжо сучасны аднавілі з таго, што засталася і ўдалося вярнуць.

Цэгла на пабудову капліцы і помніка, на нашу думку, сапраўды была закупленая на заводзе Н. Быстрыцкага ў Кіеве, а ў Скрыгалаў дастаўлена рачным транспартам.

1 мая 1905 г., у дзень памяці св. Макарыя, адбылося асвячэнне

капліцы. А на месцы забойства Макарыя тады ж быў узведзены высокі каменны слуп з невялікай іконай свяшчэннамучаніка. Штогод 14 мая (паводле новага стылю) у Скрыгалаве адбываліся ўрачытасці.

Капліца моцна пацярпела ў Вялікую Айчынную вайну: абстрэлам былі знесены купалы, на ўсіх сценах засталіся драпіны. Разбурэнні працягваліся і далей, бо помнік гісторыі і архітэктуры стаяў без даху. І без увагі людзей. Раней не прызнавалася нават, што Макарыў быў мітрапалітам Кіеўскім і ўсёй Русі. Пісалі, што гэта быў мясцовы святар, які «дастаўляў хлеб рускім барацьбітам за свабоду».

Каб якасна выканаць апісанне краязнаўчай знаходкі, нам спатрэбіліся некалькі вандровак у гістарычны цэнтр Скрыгалава. Дапамогу ў пошуках артэфактаў аказалі рабочыя, якія працуюць на будаўніцтве новай царквы. Фундатарам выступіў ураджэнец вёскі Лешня Скрыгалаўскага сельсавета, выпускнік Скрыгалаўскай школы, прадрымальнік Міхал Навумавіч Еўжык. Таксама мы наведлі мазырскую бібліятэку імя А.С. Пушкіна, дзе ў раённай газеце «Камуніст Палесся» (цяпер «Жыццё Палесся») за 1950-я – 2000-я гг. адсачылі ўсе ўпамінанні Скрыгалава. Напрыклад, у «Камунісце Палесся» знайшлі інфармацыю пра тое, што капліцу збіралі рэстаўраваць яшчэ ў 1978 г. На гэты конт выйшла пастанова раённага Савета дэпутатаў. Але пастановы пастановамі, а на капліцу Св. Макарыя і на пачатку ХХІ ст. зноў давалася збіраць грошы «ўсім мірам». Пэўна, гэта лёс.

Наша знаходка мае не толькі гістарычную, але і практычную значнасць. Вядома, з яе ўжо нічога не пабудуюць, але гэты кавалек цэгла будзе дапамагаць нам зберагаць памяць. Час бяжыць вельмі хутка, асабліва сёння, калі перад намі адкрытыя цэлы свет. Перад нашымі вачыма так мала добрых прыкладаў. Вельмі важна памятаць айца Макарыя, святара, які ў вельмі далёкія часы выратаваў цаню свайго жыцця ўсё насельніцтва Скрыгалава. Яго подзвіг варты вечнага ўшанавання. Не менш важна памятаць тых, хто дапамагаў і фізічныя высілкі дзеля памяці і дапамагаюць нам захоўваць памяць, – прафесара У. Завітневіча, мецэната М. Еўжыка, а таксама добрых людзей, якія ва ўсе часы ахвяравалі грашовыя сродкі і фізічныя высілкі дзеля памяці.

Мы, вучні і настаўнікі Скрыгалаўскай сярэдняй школы, намагамся не адставаць ад іх: праводзім выхаваўчыя мерапрыемствы на іх прыкладзе, рэгулярна папаўняем старонкі краязнаўчага сайта Скрыгалаў.ВУ, рыхтуем да адкрыцця музейны куток У. Завітневіча.

*Ангеліна ВРУБЛЕўСКАЯ,
вучаніца 7 класа Скрыгалаўскай СШ
імя М.І. Шлягі Мазырскага раёна
Кіраўнік Віталі РУДАК,
настаўнік гісторыі і грамадазнаўства
Праца дасланая ў рамках
акцыі «Я гэты край Радзімаю
заву» (конкурс «Скарбонка края-
знаўчых знаходак»)*

Падзеі Вялікай Айчыннай вайны на Кобрыншчыне, залічваня і захаваня

Тэма Вялікай Айчыннай вайны з года ў год застаецца дамінантнай у дзейнасці Кобрынскай цэнтральнай раённай бібліятэкі. Абудзіць цікавасць да гісторыі Беларусі, выхаваць пачуццё гонару за гераічнае мінулае, актывізаваць працу ў патрыятычным выхаванні, а таксама пазнаёміць з літаратурай, якая ёсць у фондзе бібліятэкі па вайнавай тэматыцы, – мэта і задачы бібліятэкі.

Цэнтральная бібліятэка шмат гадоў працуе па зборы дакументаў, назвапашванні інфармацыі і распаўсюджванні сярод чытачоў матэрыялаў на розных носьбітах па гісторыі Кобрыншчыны ў гады Вялікай Айчыннай.

Традыцыйна, выконваючы краязнаўчыя запыты па вайнавай тэматыцы, супрацоўнікі бібліятэкі звяртаюцца да краязнаўчага фонду і тэматычных папак. Але ў сучасных умовах таксама шырока выкарыстоўваюцца тэхнічныя магчымасці: электронныя дакументы не замяняюць традыцыйныя, а дапаўняюць іх, таму існуюць побач і знаходзяць сваё карысць. У апошні час стварэнне паўнатэкставых інфармацыйных рэсурсаў стала адным з накірункаў працы бібліятэкі. Я вынік – чатыры дастаткова поўныя, зместоўныя краязнаўчыя рэсурсы.

У журботным спісе спаленых вёсак, падобна Хатыні, ёсць і вёска Кобрынскага раёна. Інфармацыйны рэсурс «**Хатыні вогненныя сёстры: трагедыя спаленых вёсак Кобрыншчыны**», што налічвае на сённяшні дзень звыш 100 аблічваных дакументаў, прадстаўлены ўступным артыкулам «Нацысцкая палітыка генацыду і «выпаленай зямлі» на Кобрыншчыне», раздзеламі з кніг,

перыядычных выданняў, архіўнымі матэрыяламі, успамінамі, картамі, схемамі, матэрыяламі сайтаў, фотаздымкамі. У рубрыцы, што змяшчае успаміны сведак, знаходзіцца відэаролік запісу ўспамінаў жыхаркі в. Лука Марыі Якаўчы. Яе ўжо няма, а запіс захаваны. Добра, што мы паспелі... Матэрыял рэсурсу – гэта напамін аб чорным мінулым, якое не павінна паўтарыцца нідзе і ніколі.

«**Залатая зорка Кобрына: У.М. Кірмановіч**» – гэты рэсурс прысвечаны Уладзіміру Мікалаевічу Кірмановічу, чалавеку, які для горада назаўжды застаецца ганаровым грамадзянінам і адзіным мясцовым Героем Савецкага Саюза. З пакалення ў пакаленне ў раёне перадаецца памяць пра героя, які множаў славу нашай зямлі. Рэсурс прадстаўлены біяграфічным нарысам, паўнатэкставымі матэрыяламі з кніг, энцыклапедыяў, артыкуламі з газет і часопісаў аб нашым земляку, фатаграфіямі, спісам крыніцаў. Ён налічвае прыкладна 70 дакументаў.

З кожным годам усё менш на нашай зямлі застаецца ветэранаў Вялікай Айчыннай – жывых сведкаў вайнавага ліхалецця, самай страшнай трагедыі мінулага стагоддзя. Усё менш тых, хто памятае вайну не па чутках, хто перажыў яе сам і можа раскажаць пра яе як пра асабістае гора. Менавіта таму вялікую каштоўнасць набываюць іх успаміны аб лёсавызначальных падзеях. Шмат нашых землякоў прымаля ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне, ёсць сярод іх ураджэнцы Кобрыншчыны і тых, хто звязаны з нашым краем, жывуць тут і працаваюць. Паўнатэкставы рэсурс «**Салдаты Перамогі. Ветэраны Вялікай Айчыннай**» на сённяшні

час уключае 520 папак-персаналіяў ветэранаў, нападунне якіх складае больш за 2 тысячы дакументаў. Гэтая праца працягваецца...

«**Кобрынскі край у гады Вялікай Айчыннай вайны**» – самы аб'ёмны рэсурс вайнавай тэматыкі. Складаецца з 10-і частак, большасць якіх можна лічыць самастойнымі: «**Край у пачатку Вялікай Айчыннай вайны**», «**Акупацыйны рэжым на тэрыторыі краю**», «**Народная барацьба на акупаванай тэрыторыі. Падпольны і партызанскі рух**», «**Вызваленне краю ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў**», «**Генералы – ураджэнцы краю на франтах Вялікай Айчыннай вайны**» і інш. Аблічваня артыкулы перыядыкі, раздзелы кніг, мемуары, успаміны, вайнавыя хронікі, фотаздымкі. У раздзеле «**Бібліяграфічныя выданні Кобрынскай цэнтральнай бібліятэкі па тэме "Вялікай Айчыннай вайны на Кобрыншчыне"**» прадстаўлены паказальнік «**Хатыні вогненныя сёстры**», бібліяграфічны летапіс «**Яны вызвалілі наш горад**», даведнік «**Думаць пра жывых, памятаць аб загінулых**» – па вуліцах райцэнтра, якія носяць імяны ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай, тэматычны зборнік «**Памяць сэрца: тэма Вялікай Айчыннай вайны ў публікацыях А.М. Мартынава**».

Усе пералічаныя краязнаўчыя рэсурсы змяшчаюць матэрыялы, дзе адлюстраваны асноўныя падзеі мінулай вайны на Кобрыншчыне, вайнавыя вехі, праз якія прайшлі жыхары раёна; змешчаныя матэрыялы аб тых, хто ваяваў на франтах, змагаўся з ворагам у падполлі і партызанскіх атрадах, герояў, якія навечна ляжаць у нашай зямлі. Мова галоўнай старонкі, частак і падраздзелаў – беларуская. Тэксты пры-

водзяцца ў арыгінале. Раздзелы маюць уступныя артыкулы, што дапамагаюць чытачам сістэматызаваць свае веды па гісторыі Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі раёна. Бібліяграфічныя звесткі аб крыніцах у выпадку неінфарматыўнасці назвы дапоўненыя анатацыямі, каб арыентаваць у мностве матэрыялаў, што прапануюцца, і выбары неабходнай інфармацыі. Рэсурс увесць час падтрымліваецца ў актуальным стане, свечасвоа дапаўняецца новымі дакументамі.

Краязнаўчыя рэсурсы вайнавай тэматыкі цікавыя шырокаму колу чытачоў, адрасуюцца работнікам культуры, адукацыі, студэнтам, навучэнцам, краязнаўцам, усім, хто цікавіцца гісторыяй Вялікай Айчыннай вайны.

Па меры таго, як час няўмольна б'яжыць наперад, як мінулае сыходзіць усё далей, важна захавачь гістарычную памяць пра тых падзеі, якія патрыятызм і подзвіг пакалення пераможцаў. Свет, што вакол нас, не дазваляе забыць мінулае. Памяць натхняе, вучыць новыя пакаленні, як трэба любіць і абараняць Радзіму.

Святлана КУРАЧУК,
галоўны бібліяграф
Кобрынскай цэнтральнай раённай бібліятэкі

Школьнае краязнаўства

Сціплыя героі маёй Зэльвеншчыны

Аднаго разу ў гасцях у бабулі пачула яе згадкі пра мінулыя часы і стаўнікі паміж людзьмі. З яе вуснаў сарваліся словы, якія запалі глыбока ў мае сэрца: «Дык цяпер жа людзі размаўляць развучыліся. Жывучы побач, у адным пад'ездзе, на адной пляцоўцы, а нават і не ведаюць, як завуць суседа». Я задумалася. А што я ведаю пра сваіх суседзяў-аднавяскоўцаў? Чым яны жывуць? Чым багата іх душа? Які след пакінуць пасля сябе?

Калісьці ў вёсцы было з паўсотні жыхароў, і ўсе ведалі адно аднаго ў твар, ведалі радасці і клопаты аднавяскоўцаў. Цяпер у вёсцы маёй бабулі з два дзясяткі пажылых людзей, а я ведаю пра іх толькі крыху. Ды і мае сябры-аднакласнікі з суседніх вёсак не парадавалі такімі ведамі.

Сэрца зашчымяла: адгудць гэтыя людзі ў вечнасць, а я, магчыма, страчу ішчэ адну каштоўнасць – веды пра іх талент, душэўнае багацце, працавітасць і да-

брыню. Захацелася бліжэй пазнаёміцца з тымі, побач з кім вырасла, вучылася размаўляць і спасцігаць свет.

Я выправілася ў госці.

Жанчына,
у якой спявае сэрца...

Першым суб'ядседнікам была суседка, хата якой знаходзіцца з правага боку ад нашай сядзібы, – Часлава Пятроўна Шніп. Ведаю яе з самага маленства, часта гуляла ў яе на падворку, частавалася. Я ведала, што ў бабы Чэсі даўно памёр муж, жыве яна адна, чапвёра дзяцей уладкаваліся ў мастычках недалёка ад нашай вёскі. Не навіна для мяне, што Пятроўна, які я называюць у нас, выдатна спявае. Вось і ўсе мае веды.

Я папрасіла бабулю Чэсю раскажаць пра сябе. І вось што даведалася.

«Нарадзілася я ў вёсцы Войневічы ў 1943 годзе. Час быў вельмі цяжкі. Вайна кожны дзень прыносіла смерць і боль. Бацькі мае

таксама перажылі нямаля бедаў. Мама нарадзілася ў маленства правяла ў Германіі, тата жыву з бацькамі, якія парабкавалі ў Войнеўскім двары. Маленства маё было небагатае на падзеі: нястача, голод, страх за жыццё. Адзінае прыемнае, што назаўсёды засталася ў памяці, – гэта добрая песня. Як быццяжні было, мама заўсёды спявала (мела цудоўны голас), а тата, па магчымасці, часта іграў на гармоніку (сам навучыўся). Мы з сястрой не бачылі слёзаў маці, ніколі не чулі сваркі ў хаце, бо ратавала песня: мама ад радасці ці крывады спявала, а бацька таксама перажываў добрае ці кепскае, граючы на гармоніку».

У школе ў Аўдзевічах, потым у Сухінічах дзяўчынка Чэся адразу прыцягнула ўвагу настаўніцы: яна не гаварыла, а спявала словы незвычайным голасам. Так і нарадзілася маленькая артыстка, якая не прапускала ніводнага свята. Ніхто не мог па тэмбры голасу параўнацца з Чаславой. Пасля школы была праца на торфаздабываючым прадпрыемстве, дзе разам з дзяўчатамі стварыла суполку «Голас». Свае канцэртны ладзілі на вясковых пляцоўках, дзе адбываліся ўсе важныя падзеі. Гледа-

чоў было вельмі многа: уся вёска сыходзілася паслухаць спевы дзяўчатаў. Часлава заўсёды запявала, таму дзяўчыну добра ведалі, і кавалераў у яе было вельмі многа. Хапала часу ў Чэсі і на ралігійныя спевы: яна была ўдзельніцай хору, і да сённяшняга дня яе голас гучыць у касцёле.

Нялёгкім быў лёс і пасля замужжа. Будавалі хату, гадавалі дзяцей, трымалі вялікую гаспадарку і працавалі ў калгасе. Яшчэ цяжэй стала пасля смерці мужа. Дваццаць пяць гадоў працавала на складзе, навучылася вадзіць трактар і дапамагала ўсім вяскоўцам з транспартам. У пяцідзесяць два гады засталася ўдавой, старэйшай дачцэ было 18, малодшай – 6. Ды толькі талент не памёр ні ад цяжкай працы, ні ад горкага болю.

«Я таксама, як і мама, заўсёды спявала. Гэта перадалася і дзецям, толькі я самавучка, а яны атрымалі музычную адукацыю. Старэйшая Ганна закончыла Гродзенскі каледж мастацтваў, працуе ў Дзяржэчынінскім ДК, яна актыўная ўдзельніца ансамбля «Вясёлка». Дачка Тэрэза і сын Іван – выпускнікі Мінскага інстытута культуры. Тэрэза ў школьныя гады была ўдзельніцай

рэспубліканскага конкурсу «Чырвоныя гваздзікі», спявала ў інстытуцкім калектыве і неаднаразова чула апладысменты ў час выступленняў за мяжой. Іван «жыве песняй», спявае ў калектыве Зэльвенскага ДК і грае на музычных інструментах. Малодшая Антаніна не прафесійны музыкант, але спявае заўсёды. Дарэчы, разам з братам яны спяваюць у касцельным хоры і добра вядомыя талентам на нашай Зэльвеншчыне. З шасцідзярх унукаў спяваюць таксама ўсе. Вось так, з песняй, і жыццё праходзіць вяселей», – закончыла Часлава Пятроўна.

Слухала яе і пераконвалася, што талент жыве ў кожным чалавеку. Трэба толькі ўмець яго разгледзець і перадаць сваім дзецям. Ды і пакінуць пасля сябе «музычны» след Чаславе Пятроўне, я лічу, удалося. Дадам, што і ў апошні шлях вяскоўцаў праводзяць таксама пад яе хаўтурныя песні. Вось толькі гэты свой абавязак яна пакуль што не перадала нікому...

Кацярына САЎКО,
вучаніца 11 класа Князевіцкай Ш
Зэльвенскага раёна
Кіраўнік Антаніна СКУБА,
настаўніца беларускай мовы
і літаратуры Князевіцкай Ш

Рыфмаванае маўленне землякоў

У 2015 годзе Нацыянальная акадэмія навук Беларусі выдала вялізную кнігу – «Беларускі фальклор. Матэрыялы і даследаванні. Выпуск 2». Там змешчана каля 150-і народных песняў, запісаных мною ў Мёрскім раёне – Бабышках, Даўгінаве, Латышах, Лявонпалі... У багатых запісках думання і маўлення Андрыяна і Ядзініні, Маруты і Марылі, Альжбеты і Адэлі, Вольгі, Васіля, Любы, Петрака, Стася я ўзбагаціўся не толькі старажытнымі песеннымі творамі з народнай спадчыны, але і лексічнымі прыліткамі – прымаўкамі, каламбурамі, прысяганнямі, паўчаннямі, дражнілкамі, кленічамі... Адно з любімых азначэнняў такіх выслоўяў-вясёлашчаў у Рыгора Барадуліна – прыбабункі.

З назапашаных на лексічнай пашы скарбаў я выбраў толькі тыя аздабленні ў гаворцы маіх землякоў, якія маюць рыфму: няважна, поўную ці няпоўную, мужчынскую ці жаночую, карнявую ці банальную, выпадковую ці глыбокую... Я ўзварушана слухаў, як граюць вусны ва ўсмешцы, назіраў, як сарамлівыя вочы...

ХІХ – Х стагоддзяў жыве РЫФМА ў славянскай вершатворчасці. А якую глыбокую вершатворчасць прыкмеціў я ў валачобных песнях, пачутых ад Андрыяна Кісляка! Падышоўшы да новага вакна, яму кожны раз даводзілася прыдумаць новыя велікодныя зычэнні пасля абавязковага рытуальнага тэксту:

*Гаспадару, сьлічны пану,
Глянё – на дворы што дзеіцца,
Што дзеіцца-лялеіцца.
Ў тваім дварку, як у райку!*

Рыфма на Беларускім Мацерыку, пакуль даходзіла да патхнян-

най Музы паэта, штодзённа жыла на вуснах кожнага трапяткога чалавека – для пахвальбы і сціху суседа, для ўганаравання Яго ці фрывольнай прынады Яе... Але – пачнем слухаць Народ – для агульнай, як кажуць, карысці.

*З сынам сварыся – на пачкладзіся.
Зь зяцем сварыся – за клямку барыся.*

*Каб ня клін, ды каб ня мох,
то і плотнік бы здох.*

*Каб ня ты, ды не Мікіта, –
была б хата не пакрыта.*

*Без вусой, без барады –
як той чорт малады!*

*Пра войка памойка,
а мядзведзь з-пад налуску ды за гуску.*

*А як мая галованька схітнецца –
тады тваё гулянейка мінецца.
(Жонка мужу)*

*Якое дрэва, такі і клін.
Які бацька, такі і сын.*

*Еш, пакуль рот свеж!
А надакучыш – зусім не палучыш.*

Трапілася чарвяку на вяку.

*Чужое ем – і глух, і нем.
А калі маё ядуць,
у мяне сьлёзы цякуць.*

*Адбярэ Божа сорам, будзе і корм.
Адбярэ Божа стыд – будзеш сыт.*

Саракі гоняць снег да ракі.

Ня ведае правіца, што робіць лявіца.

Праввайся грэх на сьмех.

Грэх у мех – і сам наверх.

Плакам, плакам, ды ўсё аднакам.

Плоха рада, а жыць нада.

Ня п'юць, а душу ў госьці завуць.

Не маніся, а Богу маліся!

Жыць – не мяшок шыць.

Як трывога, то й да Бога.

*Калі пераначуем,
тады болей пачуем.*

*Шлюб пад плотам,
а вяселье – потым.*

*Ляжыць пад плотам,
а крычыць: – Работа!*

*Ну і нос:
чорт семярым нёс.*

*Дай волю –
трапіш у няволю.*

*Зычэнні маладым:
– Сем раз на начы,
восьмы раз устаючы.
А дзевяты на зару:
выйсці з хаты – у пару!*

*Пачне ваяваць Кітай –
жыць кідай.*

*Вырас пад неба,
а дурны як трэба.*

Хрэн табе ў вочы,

*галавешкі ў зубы,
перац у нос,
klubок нітак паміж лытак,
галень паміж калень,
пад хвост памяло, –
каб аж дух заняло!*

За грошы будзеш харошы.

*Для чаго бабе ногі?
Каб не зб'іўся... я з дарогі.*

*Не выбірай дзеўку на ігрышчы,
а выбірай на ржышчы.*

*Хто мяняе,
па тым хамут гуляе.*

*У голад намруцца,
у вайну налгуцца.*

*Во як! Во як!
Насадзіў дзед хвояк,
а выраслі дубы!*

У прысадах народнай творчасці (сам аднаго разу падыгрываў велікоднікам) выгукваліся мае вершы на хутары Бабышкі, у мястэчку Лявонпаль. Бабулька Альжбета вучыла, каб у радку было пабольш галосных: ДЫНЕ КУКУЙ ЖА, з'яўся Юленька, рана... І яе песні ўвайшлі ў выдадзены заўзятым фалькларыстам Сержуком Доўгшавым дыск «Пад ясну зарыцу», які мае падагалолак «Песенна-абрадавая традыцыя Мёршчыны па матэрыялах аўдыёкалекцыі С. Панізьніка. Запіс 1968 – 1969 гадоў». Спраўдзілася надзея, што з дапамогай кіраўніка гурта «Vuga!» выйдзе і кампакт-дыск пра лявонпальскае вяселье 1969 года. У падзяку за выданне фальклорнай спадчыны маіх землякоў я напісаў верш-прысвячэнне Сержуку.

Пад ясну зарыцу!

*Пад ясну зарыцу
мы выйшлі адкрыцца:
зямля не знямела, –
гучыць яна смела!
Гі добрыцца хмара
над родным папарам.
А песня прачнецца –
радіма ачнецца,
Каб знікла пустача,
імкнемся на веча
да продкаў парога.
Зноў стане нас – многа!
З бяседнага схода
раскрыліцца песні,
каб нацьню вясці
туды, дзе свабода –
пад ясну зарыцу.
...Спаўна ганарыцца
такому народу:
мы гучныя – зроду!
Умеем узвіцца
і мы над маўчаннем.
Пад яснай зарыцай
Жыцьцё велічаем!*

*Сяргей ПАНІЗЬНИК,
паэт, грамадскі дзеяч, фалькларыст,
г. Кінкардэн (Канада)*

*На здымку: старонка з дыска
«Пад ясну зарыцу»
з воблікамі маіх суаўтараў
Танны, Альжбеты, Адэлі з роду
Панізьнікаў, Ядзьвініні і Андрыяна Кісляк,
Вольгі Грэчкай, Марылі Кезік,
Маруты Пальчэк...*

Самадзейныя артысты капэла з в. Ліпава непалёк Лявонпалля

Павага і руплівасць — ад продкаў

Вёскі Семурадцы, Старажоўцы, Азяраны – іх аб'ядноўваюць чыстая рачулка Сцвіга і прыгожыя азёры. Над самаю воднай гладзю навісаюць вербы, навокал – квяцістыя лугі ды рознагалосы птушыны хор.

Гэты край – у Жыткавіцкім раёне. Тут нарадзіўся Аляксандр Клімовіч, скончыў каледж лёгкай прамысловасці, служыў у войску (Сілы спецыяльных аперацый). Але асноўную загартоўку атрымаў ад бацькоў, ад бабулі, якія вучылі працаваць сумленна, з павагаю ставіцца да людзей, любіць родную зямлю.

Пасля службы ў войску пайшоў працаваць на Тураўскі кансервавы завод,

дома дапамагаў па хатняй гаспадарцы – ведама, у вёсцы клопатаў хапае штодня.

А цяпер захацелася папрацаваць у сталіцы. Уладкаваўся ў кампанію «Віталюр» ахоўнікам. Дапамагла службы ў спецаземе. Саша і тут памятае наказ бацькоў – да людзей ставіцца з павагай, ён і старэйшым дапамога, падкажа з ласкаю, яго паважаюць супрацоўнікі, яму дзякуюць пакупнікі. Яго, палешука, не-не ды й цягнуць родныя куточки, бацькоўская хата, а прыгажосць азёрнага прастору і птушынае шматгалоссе часам у сне з'яўляюцца. Марыць Саша далей вучыцца, каб быць годным чалавекам, прынесці карысць Бацькаўшчыне.

Чаму я пішу аб гэтым яшчэ маладым, 23-гадовым, чалавеку? Бо знаёммы з ім з тых часоў, калі яго маці Любоў калыхала Сашку ў люльцы, мы добрыя сябры з яго бацькам Уладзімірам. Яны вельмі хораша спяваюць дуэтам, удзельнічаюць у абрадавых святах, ушаноўваюць продкаў у дні памяці. Увесну шчыруюць на зямлі, тады на дапамогу спяшваюцца Аляксандр, малодшы сын Віталь, бабуля Ганна, якія жывуць побач.

Удзячны вам, дарагія палешукі, што любоў да народных традыцый перадаеце сваім дзецям, дзеліцеся традыцыямі са мной.

Мікола КОТАЎ, г. Мінск, фалькларыст

Чаму птушанятаў нельга чапаць?

У траўні, чэрвені і ліпені птушаняты-падлеткі пакідаюць гнёзды, каб навучыцца жыць без бацькоў. Убачыўшы малечаў, людзі часам хочучь дапамагчы ім і забіраюць іх дадому. Грамадская арганізацыя «Ахова птушак Бацькаўшчыны» (АПБ) тлумачыць, чаму так рабіць нельга.

Калі птушаня сядзіць на зямлі, гэта не значыць, што яно траўмаванае або пакінутае бацькамі. Рэч у тым, што птушаняты стараюцца пакінуць гняздо як хутчэй, бо ў гнязды драпежнікам нашмат лягчэй іх знайсці.

Часта птушаняты-падлеткі выскокваюць з гнязда яшчэ з кароткімі махавымі перамамі і не могуць лятаць. Таму яны прызямляюцца на галінкі ці на зямлю. Пакрысе яны трэніруюцца і вучацца лётаць, а бацькі знаходзяцца побач, на гнездавым участку, і прыглядаюць за імі ды кормяць. Таму забіраць ці пераносіць птушанятаў у іншае месца («ратаваць») нельга: **вы не паклапоціцеся пра іх лепш за бацькоў!**

Як адрозніць падлетка ад дарослай птушкі? Першыя звычайна часткова пакрытыя пухам, махавыя і рулявыя перы ў іх могуць быць часткова ў трубочках. Птушаняты соваў пакідаюць гняздо рана, калі яшчэ ў пуху. У вераб'іных птушанятаў на краях дзюбы – жоўтыя валікі, што павялічваюць памеры дзюбы, каб бацькі не прамакнуліся з кормам, нездарма іх называюць «жаўтароцкіма».

Часта падлеткаў памылкова прымаюць за «хворую» або «недаразвітую» птушку. Насамрэч з птушанём усё ў парадку: гэта «падлетак», і ён неўзабаве вырасце ў дарослую птушку.

Прыкметы падлетка:

у птушаняці можа тырчаць пух на галаве ці спіне; кароткі хвост, як быццам «абгрызены»; махавыя і рулявыя перы часткова ў трубочках; на краях дзюбы – жоўтыя валікі.

Калі хоць адна з гэтых прыкметаў ёсць, то перад вамі – падлетак. Птушаня вучыцца, не замінаеце яму!

Што рабіць, калі знайшлі птушаня-падлетка? Калі вы бачыце падлетка за горадам – адыдзіце далей і не турбуіце птушаня і яго бацькоў.

Калі вы бачыце **падлетка ў горадзе**, то ацаніце месца: ці бяспечнае яно? Калі побач – ажыўленая сцежка, дарога, пляцоўка для выгулу сабак або дзіцячая пляцоўка, то лепш акуратна перанесці птушаня (недалёка!) да кустоў ці дрэваў паблізу, падсадзіць на галінку, падкінуць на брыль пад'езда або дах гаража, каб па вашым паху яго не знайшоў сабака або кот: там бацькі знойдуць яго, а людзі – «выратавальнікі» – не. Рабіце гэта толькі ў самых небяспечных для птушак месцах і вельмі акуратна: пад час пагоні птушка адчувае стрэс, а людзі могуць пашкодзіць яе яшчэ далікатныя косткі або выдраць хвост. Таксама **не спрабуйце пакарміць птушку.**

Што рабіць, калі вы ўжо забралі птушаня дадому? Як мага хутчэй вярніце птушку на тое самае месца, дзе ўзялі!

– Птушаняты – гэта не шчанюкі і не кацяняты, а дзікія жывёлы, – падкрэслівае спецыяліст АПБ па прыродаахоўных пытаннях Сямён Левы. – Яны павінны заставацца ў дзікай прыродзе. Калі вы ўзялі дадому моцнае птушаня, вы ўжо безумоўна «забілі» яго для прыроды. Да таго ж, птушаняты патрабуюць спецыфічнага догляду, у тым ліку – кармоў, і, на жаль, больш за палову выпадкаў такой «дапамогі» ад людзей канчаюцца сумна, у найгоршым сэнсе гэтага слова.

АПБ звяртаецца да ўсіх, хто турбуецца за падлеткаў: калі ласка, не чапайце птушанятаў! Не стварайце цяжкасцяў ні птушкам, ні сабе. Калі ж вы ўбачылі траўмаваную птушку (напрыклад, яна цягне крыло, кульгае, ці закідае галаву), то можна звярнуцца па дапамогу ветэрынара або валанцёраў, кантакты якіх ёсць на сайце АПБ ptushki.org.

Акрамя таго, АПБ нагадвае, што нашае заканадаўства забараняе вымаць жывёлаў з дзікай прыроды: за такіх дзеянняў прадугледжана адміністрацыйная адказнасць.

Паводле інфармацыі ТА «АПБ»

Знізу справа – Уладзімір Клімовіч, зверху другая злева – Любоў Клімовіч

Час для сасновага мёду!

Так-так. Мы не памыліліся з назваю. З маладых пабегаў сасны, з маладых шышач сасновы мёд можна прыгатаваць варэнне або сіроп, што інакш называюць мёдам. Ён не толькі смачны, але і надзвычай карысны.

Спатрэбца:

сасновыя пабегі – 0,5 кг;
вада – 1 л;
цукар – 1 кг;
лімон – 1 штука.

Прыгатаванне

Збіраць сасновыя парасткі для гатавання варэння або сасновага мёду трэба ўвесну, калі пабегі гэтыя пачалі рост, але яшчэ не пакрытыя маладымі іголкамі. Найлепей рабіць гэта ў маладым сасняку. У залежнасці ад рогіёну збіраюць іх у траўні-чэрвені. Памятайце: не трэба абрываць парасткі з вершалінаў сасны – няхай дрэва нармальна расце. Зразіце пабегі на бакавых галінах. І яшчэ – не трэба абразачь усе парасткі, да якіх атрымаецца дацягнуцца. Дастаткова ўзяць верхавіны дзвюх-трох бакавых галінаў з кожнае сасенкі.

Зрэзаныя маладыя парасткі ачышчаем ад смецця, выдаляем іголки, калі трапляюць. Перакладаем іх у эмаливаную каструлю ці

з нержавейкі, заліваем вадой. Ставім ёмістасць для прыгатавання сасновага мёду на пліту, даводзім да кіпення і варым на малым агні 20 хвілінаў. Здымаем з пліты, накрываем крышкай. Пакідаем адвар на суткі – настойвацца. Наш адвар мае прыемны сасновы смалісты водар і злёгка гаркавы смак.

Праз суткі працэдуем яго праз сіта ці марлю, дадаем цукар і ставім на агонь. Давёўшы да кіпення, змяншаем нагрэў да малага і варым 30 – 40 хвілінаў. Да таго моманту, як сасновы мёд пачне гусцець. Дадаем сок лімона або лімонную кіслату (каб наш кулінарны твор з часам не зацукраваўся). Атрымаўся не вельмі густы сіроп прыемнага жоўтага колеру, што нагадвае сапраўдны мёд. У яго вельмі прыемны водар сасны.

Выліваем сасновы мёд у чысты слоік і зкатваем. Не забывайма, што сасновы мёд – найперш лекі. Ужываць яго трэба ў меру. Адна сталовая лыжка – для дарослага, адна дэсертная (або дзве чайныя) – для дзіцяці.

Сасновы мёд выкарыстоўваюць пры лячэнні бронха-лёгачных захворванняў, паветрана-кропельных інфекцыяў, прастуды. Ён таксама выдатны прафілактычны сродак, што дапамагае запабегчы падобных непрыемнасцяў са здароўем.

Фота: Уладзімір Клімовіч/ТА «АПБ»

Травень (Май)

- 24 – Аляксандраў Сямён Іосіфавіч (1920 – 1980), акцёр, заслужаны артыст Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.
- 24 – Заслаўскі Яўген Львовіч (1920 – 2007), заслужаны архітэктар Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.
- 26 – Рознер Эдзі (Адольф Эдуард) Ігнацэвіч (1910 – 1976), джазавы трубач, кампазітар, аранжыроўшчык, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.
- 26 – Крупскі раённы гісторыка-краязнаўчы музей (1995) – 25 гадоў з часу заснавання.
- 27 – Жылка Уладзімір Адамавіч (1900, Нясвіжскі р-н – 1933), паэт, перакладчык – 120 гадоў з дня нараджэння.
- 27 – Раеўская Тамара Рыгораўна (1940, Асіповічы), эстрадная спявачка, заслужаная артыстка Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.
- 29 – Бялыніцкі раённы мастацкі музей імя В.К. Бялыніцкага-Бірулі (1970) – 50 гадоў з часу адкрыцця.
- 30 – Маркоўская Марыя Паўлаўна (1910 – 1981), актрыса тэатра, заслужаная артыстка Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.
- 30 – Трус Анатоль Міхайлавіч (1910, Уздзенскі р-н – 1989), акцёр, народны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

«Увесь свет – тэатр...»

Уздоўж

1. Назва першай у Беларусі оперы кампазітара С. Манюшкі, пастаўленай у Мінску ў 1852 г. **4.** Спектакль драматурга А. Фелье, прэм'ерай якога ў чэрвені 1890 г. быў адкрыты ў Мінску гарадскі тэатр (сёння – Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). **8.** Разменная манета Ісландыі. **9.** «Акцёры іграюць тым лепш, чым горш ...». А. Галер. **10.** Сукупнасць твораў, што ставяцца ў тэатры. **12.** «... тэатральнага буфета ў п'есе часта бывае галоўнай». Цытата невядомага аўтара. **14.** Імя грэчаскай багіні – музы камедыі. **15.** Клавішы гармоніка, духавага інструмента. **17.** Англійская мера даўжыні. **18.** Адна ралля – два сярпы, дзве раллі – ... сярпы (прык.). **21.** «Што такое тэатр? О, гэта сапраўдны ... мастацтва». В. Бялінскі. **22.** Воліч у тэатры, які выражае захапленне. **24.** Пастаянны склад супрацоўнікаў установы. **28.** «Тэатр – ёсць ... адлюстроўваць». К. Станіслаўскі. **30.** Пляцоўка для гульні ў тэніс. **31.** Замінка ў руху каня. **32.** «У тэатры рэжысёр – ..., але акцёры, на жаль, атэісты». Ж. Петан. **33.** Невялікі музычны твор хуткага тэмпу. **34.** «... ў тэатры – гэта адзінае месца, дзе бедныя могуць глядзець на багатых з вышыні». У. Роджэрс.

Упоперак

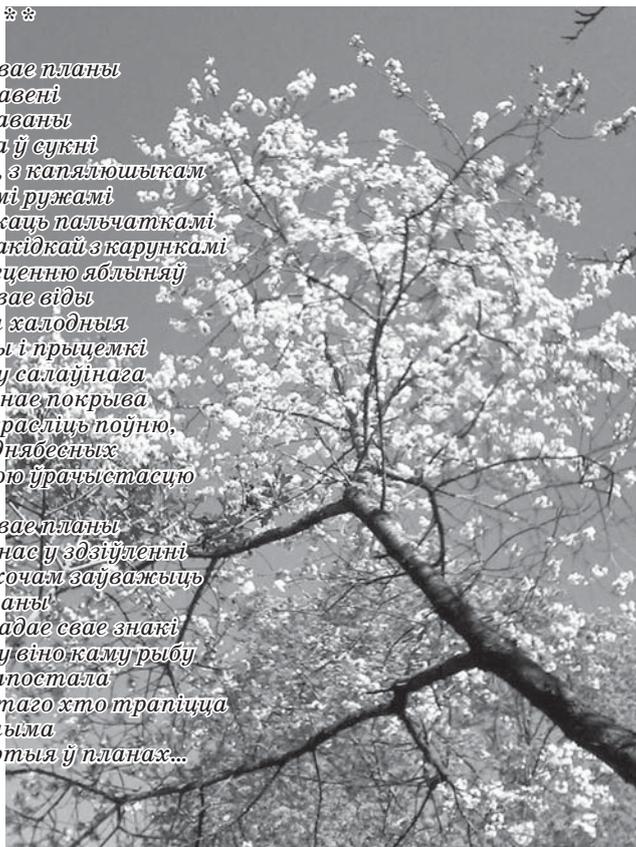
1. Спіс дзейных асобаў п'есы з указаннем парадку і часу іх выхаду на сцэну. **2.** Музычны інструмент, сімвал паэтычнай творчасці. **3.** Кожная з дзвюх старонаў у прамавугольным трохвугольніку, які ўтвараюць прамы вугал. **5.** Заклучная частка сімфоніі, п'есы. **6.** Ліпкае рэчыва. **7.** «Прыгожыя ... заўсёды пакідаюць тэатр да таго, як апускаецца заслона». А. Бальзак. **11.** Вал у механізмах. **13.** Кароткі пераказ зместу оперы, балета. **16.** Кароткі перапынак паміж дзеямі спектакля. **19.** Любая, каханая. **20.** ..., або вяртэп. Народны лялечны тэатр, вядомы ў Беларусі з XVI ст. **23.** Грэчаскі бог, заступнік мастацтва. **25.** ... – гэта рух, а рух – жыццё (прык.). **26.** «Тэатр – гэта ...». У. Этюш. **27.** Лоўкі, эфектны нумар. **29.** Сабраныя за што-небудзь грошы.

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ

* **

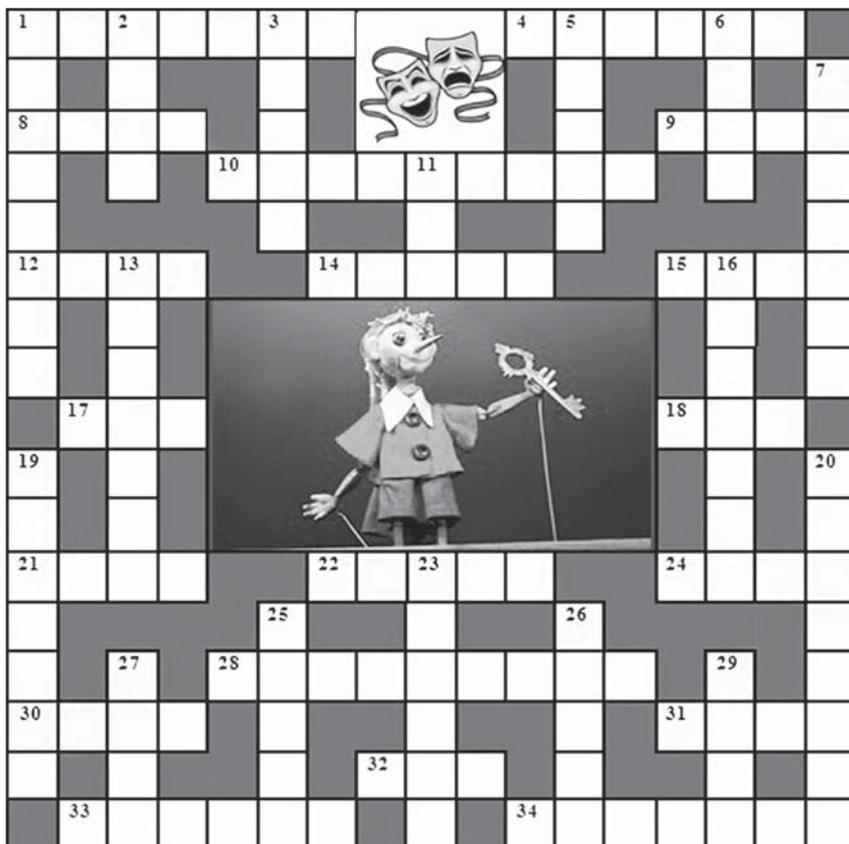
У Бога на нас свае планы
І асабліва ў травені
Белья, белья саваны
Перашываюцца ў сукні
Бальныя, у дол, з капялюшыкам
З белымі, белымі ружамі
З даўгімі па локаць пальчаткамі
З празрастай накідкай з карункамі
Накінутай квеценню яблыняў
У неба на нас свае віды
Ты не ўгадаеш халодныя
Гурбы і сумёты і прыцемкі
Пад асаны хару салаўінага
Калі самае цёмнае покрыва
Бяссільнае выкрасліць поўню,
На абразгах паднябесных
Німб над святою ўрачыстасцю
Травеня...
У Бога на нас свае планы
Ён глядзіць на нас у здзіўленні
Што мы іх не хочам заўважыць
І перашыць саваны
Ён старанна падае свае знакі
Каму алей каму віно каму рыбу
Каму святога апостала
Пад выглядам таго хто трапіцца
І паціскае плячыма
Мы такія ўпартыя ў планах...

Таццяна ЖДАНОВІЧ
Фота аўтара

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 17

- Уздоўж:** 1. Сабака. 3. Спорт. 5. Свет. 8. Мядзведзь. 9. Хлеб. 10. Снег. 14. Тыяра. 15. Ляля. 17. Муха. 18. Вясна. 20. Адам. 21. Сіла. 22. Чэмпіянат. 27. Ідал. 28. Джала. 29. Сняток.
Упоперак: 1. Смехата. 2. Кум. 3. Саз. 4. Род. 5. Сі. 6. Тайга. 7. Весялуха. 11. Наліснік. 12. Баран. 13. Слава. 16. Чалавек. 19. Ваўкі. 23. Муж. 24. Яда. 25. Тын. 26. Іл.

Народ сказаў...

Настаўнік. Усе целы ад цяпла расшыраюцца, а ад холаду сціскаюцца. Ці не прывядзеш, Сцёпка, прыклад?

Сцёпка. Зімой дні карцейшыя, бо холадна, а летам даўжэйшыя, бо горача.

Прафесар пытае ў студэнта:

– Чаму вы так хвалюецеся? Хіба вы баіцеся маіх пытанняў?

– Ды не, таварыш прафесар, я баюся сваіх адказаў.

Сын. Тата, сёння я адзін ва ўсёй школе мог адказаць настаўніку.

Бацька. А што ён пытаў, сыноч?

Сын. Хто разбіў акно.

– Тата! Ты можаш радавацца.

– Гэта чаму ж?

– Падручнікі не трэба мне купляць: я на другі год застався.

Студэнт пытае ў студэнта:

– Што ты робіш, калі канчаецца стыпендыя?

– Хаджу ў госці.

– Вось каб мне такія доўгія вушы, як у зайца, тады б я вельмі лоўка падхоплюваў бы ўсе падказкі, – заўважыў Коля.

– Не, не згодзен, – запырэчыў Вася. – Доўгія вушы доўга трэба мыць.

Экзаменатар. Ваша прозвішча?

Абітурыент. Адно хвіліначку, я падумаю.

Паводле зборніка «Беларускія народныя жарты» (сабраў Эмітро Бяспалы; Мінск, 1970)

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПОЎНЫ ЗБОР РУСКІХ ЛЕТАПІСАЎ, Полное собрание русских летописей (*заканчэнне артыкула*). Ажыццёўленае выданне аднаго з найбольш значных жанраў беларускай старажытнай пісьменнасці мае вялікае гістарычнае, навуковае і культурнае значэнне. У некаторых іншых тамах змешчаныя помнікі старажытнарускага летапісання, што непасрэдна датычаць гісторыі, культуры або мінулага беларускага народа: Аўрамкін летапіс (т. 16, 1889), Іпацьеўскі летапіс (т. 2, 1962), Лаўрэнцьеўскі летапіс (т. 1, 1962) і інш.

Значны ўклад у вывучэнне беларуска-літоўскага летапісання ўнёс В. Чамярыцкі ў манаграфіі «Беларускія летапісы як помнікі літаратуры. Узнікненне і літаратурная гісторыя першых зводаў» (1969). У 1985 г. у Беларусі выйшла манаграфія М. Улашчыка «Уводзіны ў вывучэнне беларуска-літоўскага летапісання». У Рэспубліцы Беларусь таксама выходзяць тамы з беларускімі летапісамі. На аснове матэрыялаў, змешчаных у розных тамах ПЗРЛ, падрыхтаванае асоб-

нае выданне летапісных помнікаў у перакладзе на сучасную беларускую мову – «Беларускія летапісы і хронікі» (склад. У. Арлоў, рэд. В. Чамярыцкі; Мінск: «Беларускі кнігазбор», 1997).

ПОЯС, пас – скураная або плеценая, тканая, вітая з нітак доўгая вузкая стужка для падпяравання. Лакальная назва апаяска. Вядомы з сярэдзіны 1-га тысячагоддзя. На тэрыторыі Беларусі бытавалі пераважна паясы тканыя, плеченыя і вітыя, а таксама вязаныя пруткамі і кручком (даўжынёй 150 – 300 см, шырынёй 1,5 – 30 см). Арнаментыка народнага паяса вызначаецца разнастайнасцю геаметрычных узораў: падоўжныя, папярочныя і касыя палоскі, крыжыкі, грабенчыкі, ромбы. Паяс аздаблялі кутасамі, махрамі, бісерам, уплеценымі паміж тканымі палоскамі, саламянымі ўстаўкамі, нашытымі кавалачкамі тканіны. Пераважала спалучэнне колераў чырвонага з белым фонам (у невялікай колькасці ўводзіўся жоўты, сіні, зялёны, чорны). Шматколёрныя ўзоры характэрныя для паяса Заходняга Палесся. Сусветную вядомасць атрымалі шаўковыя слудцкія паясы.

Пояс – неад’емная частка нацыянальнага адзення беларусаў. Ён падпяразваў кашулі і верхняе адзенне (мужчынскія паясы былі звычайна шырэйшымі за жаночыя і дзіцячыя). Завязвалі іх вузлом спераду або збоку, абкручваючы вакол стана ў залежнасці ад памераў 1 – 3 разы, падтыкалі па баках так, каб канцы звисалі на 20 – 40 см. На поясе ці за поясам насілі сякеру, нож, шабету, кашук, грабенчык, ключы. Ідучы ў поле або ў лес, на поясе неслі збан з вадой, каробку, палатняную торбу, спарыш з абедам. Спецыяльным паясам – спавівачом – спавівалі

немаўлятаў, вузкія ўзорыстыя паясы-подвязкі служылі і аборамамі. Паясы-крайкі прышывалі да спадніцаў і фартухоў, а вузкімі плеченымі або вітымі паясамі абшывалі каўняры, барты і рукавы світак, падолы спадніцаў.

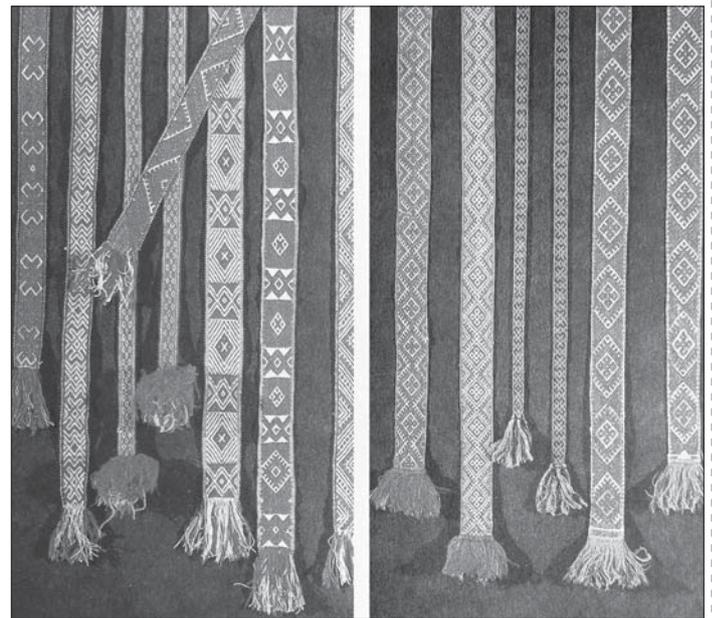
Бажнае месца адводзілася паясу ў розных абрадах, асабліва вясельным. Дзяўчына дарыла пояс сватам у час сватання, жаніху разам з кашуляй і нагавіцамі напярэдадні вясельля, бацьку і маці жаніха, музыкамі і інш. удзельнікам вясельля. У час вячання пад ногі маладым клалі пояс і ручнік, да стала маладую вялі таксама на поясе. На другі дзень пасля вясельля, падмятаючы ў хаце, маладая завязвала пояс на венок, а ідучы па ваду, клала пояс разам з кавалкам каравая на студню. На розных этапах вясельля маладой доводзілася дарыць да сотні паясоў (таму дзяўчына пачынала рабіць іх задоўга да вясельля). Паясам абвізвалі першы сноп ураджаю, які ставілі ў хаце на покуці. У час па-

хавання на поясе вялі каня, які вёз на могілкі нябожчыка. Поясу прыпісвалі розныя магічныя функцыі: лічылі, што ён надае чалавеку сілу, аберагае ад хваробаў і няшчасных выпадкаў. Каб у будучым сямейным жыцці быў дастатак, дзяўчына перад шлюбам развешвала паясы ў хляве, свірне, над скрыняй. Перад Новым годам гаспадыня звязвала поясам папарна розныя прадметы, каб жывёла ў гаспадарцы «паравалася».

На землях Беларусі паясы паўсюдна выраблялі да 1930-х гг. (у Заходняй Беларусі і ў 1940-я гг.). У канцы XX ст. паясы ткалі ў вёсках Ганцавіцкага раёна (Ганцавіцкія паясы). З сярэдзіны 1950-х гг. на Слуцкай фабрыцы мастацкіх вырабаў у традыцыйнай тэхніцы ткання на ніту выраблялі паясы, гальштукі, закладкі, пано і інш. Найлепшыя ўзоры традыцыйных паясоў захоўваюцца ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь, у Расійскім этнаграфічным музеі (Санкт-Пецярбург).

Лаўрэнцьеўскі летапіс

Паясы Магілёўшчыны (злева) і Цэнтральнай Беларусі